

ETNISTEN SUHTEIDEN FOORUMI 2017 – YHTEISKUNTARAUHAA NYT

HYVÄT VÄESTÖSUHTEET SUOMESSA

1.6.2017 - Finlandia-talo

etno

Etnisten suhteiden
neuvottelukunta

Sisällysluettelo

1. FOORUMIN AVAUS – OIKEUSMINISTERIÖN KANSLIAPÄÄLLIKKÖ JA ETNON PUHEENJOHTAJA ASKO VÄLIMAA.....	2
2. YHTEISKUNTARAUHA JA HYVÄT VÄESTÖSUHTEET – KERRAN JA AINIAAKSI SAAVUTETUT EDUT?.....	3
2.1 Yhteiskuntarauha Suomessa eilen, tänään ja huomenna – Euroopan historian dosentti Oula Silvennoinen, Helsingin yliopisto.....	3
2.2. Miten meillä menee? Kartoitus väestösuhteiden tilasta Suomessa – painopisteenä vastaanottokeskuspaikkakunnat.....	5
2.3 Suomalaisuuden murroksessa – Etelä-Suomen Etnon puheenjohtaja, vaikuttaja Michaela Moua....	7
2.4 Onko Suomessa hyvien väestösuhteiden politiikkaa? – Tutkija Karin Creutz, Helsingin yliopiston etnisten suhteiden ja nationalismin tutkimuskeskus CEREN	8
3. TYÖPAJAT.....	11
3.1 Työpaja 1: Jännitteiden käsittely ja vastakkainasettelun ennaltaehkäiseminen vuoropuhelun avulla pakolaisia vastaanottavissa yhteisöissä	11
3.2 Työpaja 2: Yhteisösovittelun hyödyntäminen ryhmien välisten konfliktien purkamisessa. Case Forssan kaupunki	13
3.3 Työpaja 3 – Dialogisen keskustelun menetelmä tukemassa demokratiaa ja luottamusta.....	15
3.4 Työpaja 4: Luottamusta rakentamassa – Tutkimuksellisia ja käytännöllisiä lähestymistapoja.....	18
3.5 Työpaja 5: Väestösuhteiden mittaaminen, seuranta ja edistäminen osana yhdenvertaisuussuunnittelua.....	21
4. SILTOJA – HYVIEN VÄESTÖSUHTEIDEN VAIKUTTAJA – PANEELI.....	23
5. PÄÄTÖSPUHEENVUORO – AMMATTILAISKORIPALLOILIJ JA VUODEN NUORI EUROOPPALAINEN 2015 SHAWN HUFF	24
Liite 1 Työpajan 1 tulokset	26
Liite 2: Suositukset asuinalueiden turvallisuusasioita hoitaville väestöryhmien välisten jännitteiden käsittelyyn eli dialogia mahdollistavien rakenteiden luomiseen (työpaja 2).....	27

ETNISTEN SUHTEIDEN FOORUMI 2017 – YHTEISKUNTARAUHAA NYT

HYVÄT VÄESTÖSUHTEET SUOMESSA – loppuraportti¹

Vuoden 2017 Etnisten suhteiden Foorumin teemana olivat hyvät väestösuhteet ja yhteiskuntarauha. Foorumin järjesti perinteiseen tapaan Etnisten suhteiden neuvottelukunta Etno yhteistyössä oikeusministeriön demokratia-, kieli- ja perusoikeusasioiden yksikön kanssa. Foorumi koostui aamupäivän seminaariosuudesta ja iltapäivän työpajoista sekä niiden pohjalta käydystä paneelikeskustelusta ja päätöspuheenvuorosta. Päivän ohjelman keskiössä olivat muun muassa seuraavat kysymykset: Miten hyvillä väestösuhteilla turvataan yhteiskuntarauha? Millaisista tekijöistä yhteiskuntarauha ja luottamus koostuvat? Millaista hyvien väestösuhteiden politiikkaa Suomessa tehdään? Tilaisuudessa julkistettiin myös tuore kartoitus väestösuhteiden tilasta Suomessa.

Etno Foorumin juontaja-kommentaattorina toimi kansalaisaktivisti ja toimittaja Maryam Abdulkarim². Hän toivotti aamukahvien jälkeen yli 150 hengen yleisön tervetulleeksi Etnisten suhteiden Foorumiin 2017 ja toivotti hyvää ramadania kaikille sitä viettäville. "Oletteko valmiita tekemään töitä yhteiskuntarauhan puolesta? Oletteko valmiita sietämään epämukavuutta matkalla kohti yhteiskuntarauhaa?", kysyi Abdulkarim ja muistutti, että paikalla olijat ovat monella tapaa etuoikeutettuja, mikä on hyvä pitää mielessä keskusteltaessa yhteiskuntarauhasta ja hyvistä väestösuhteista.

1. FOORUMIN AVAUS – OIKEUSMINISTERIÖN KANSLIAPÄÄLLIKKÖ JA ETNON PUHEENJOHTAJA ASKO VÄLIMAA

Abdulkarim kutsui lavalle Foorumin avauspuheenvuoron pitäjän, valtakunnallisen Etnisten suhteiden neuvottelukunnan (Etno) puheenjohtajan Asko Välimaan. Oikeusministeriön kansliapäällikkönä Välimaa on ollut mukana myös saamelaisasioiden käsittelyssä ja Abdulkarim avasi keskustelun kysymällä missä saamelaiskysymysten osalta tällä hetkellä mennään. Välimaa kuvasi saamelaiskysymyksiä poliittisesti hankalaksi asiaksi, mutta totesi, että keskustelut ovat olleet hyviä ja vieneet asioita eteenpäin myös tällä hallituskaudella.

Välimaa toivotti seminaariosallistujat tervetulleiksi kahdenteentoista perättäiseen Etnisten suhteiden Foorumiin. Hän kertoi, että Foorumin järjestää Etnisten suhteiden neuvottelukunta (Etno), jonka historia ulottuu aina vuoteen 1970, jolloin valtioneuvosto asetti ensimmäisen siirtolaisasioiden neuvottelukunnan. Välimaa totesi, että väestörakenne on ehtinyt muuttua merkittävästi Etnon historian aikana. Osaltaan tämän vuoksi on tärkeää, että etnisiin suhteisiin liittyvää keskustelua voidaan käydä yhdessä.

Välimaa kertoi, että Etnon visio vuoteen 2030 saakka on: "Yhdessä Suomessa". Tavoitteena on, että vuonna 2030 elämme sellaisessa yhteiskunnassa, jossa eri väestöryhmät elävät rauhassa yhdessä ja luottavat toisiinsa lähtökohdista ja taustoista riippumatta, Välimaa jatkoi. Yhteiskuntarauha turvataan vaikuttamalla luottamukseen ja asenneilmapiiriin, turvallisuuden tunteeseen, vuorovaikutuksen määrään ja laatuun sekä kaikkien osallisuuteen. Vuoden 2017 Etnisten suhteiden foorumin tavoitteena on tehdä tunnetuksi hyvien väestösuhteiden mallia, jota tulisi Välimaan mukaan entistä määrätietoisemmin seurata yhteiskuntapolitiikassa.

¹ Raportin laatinut ja koonnut Pauliina Meskus, HY

² Raportin puheenvuoroja on lyhennetty eivätkä ne perustu sanatarkkaan lainaukseen.

”Ellemme varmuudella tiedä miten tulee käymään, olettakaamme, että kaikki menee hyvin”, päätti Välimaa avauspuheenvuoronsa edesmennyttä presidentti Mauno Koivistoa lainaten. Juontaja Abdulkarim kiitti Välimaa avauspuheenvuorosta. Hän kannusti yleisöä osallistumaan tapahtumaan myös sosiaalisessa mediassa ja käyttämään Twitterissä hashtageja *Etnofoorumi ja hyvätväestösuhteet*.³

2. YHTEISKUNTARAUHA JA HYVÄT VÄESTÖSUHTEET – KERRAN JA AINIAAKSI SAAVUTETUT EDUT?

2.1 Yhteiskuntarauha Suomessa eilen, tänään ja huomenna – Euroopan historian dosentti Oula Silvennoinen, Helsingin yliopisto

Euroopan historian dosentti Oula Silvennoinen kuvasi kattavan historiallisen läpileikkauksen avulla, mitä opittavaa Suomella on historiasta yhteiskuntarauhan, demokratiakehityksen sekä luottamuksen rakentamisen ja menettämisen kannalta. Pelkässä itsenäisyydessä ei ole Silvennoisen mukaan sinänsä juhlittavaa. Itsenäistymistä seurasi Suomessa ennennäkemätön yhteiskunnallinen katastrofi, sisällissota. Suomi vaikutti ajautuvan nopeasti kohti tilannetta, jota nykyisin kutsuttaisiin romahtaneeksi yhteiskunnaksi. Tästä nolapisteestä lähtemisen jälkeen Suomesta on kasvanut vakaa ja menestyvä yhteiskunta, mikä ei ole vähäinen saavutus. Omahyväisyyteen ei silti Silvennoisen mukaan ole syytä.

Yksilöiden ja väestöryhmien välinen luottamus on Silvennoisen mukaan vakaan yhteiskunnan keskeinen elementti. Luottamuksen rakentaminen vaatii aikaa ja vaivaa. Silvennoinen kuvasi, miten sisällissodan taustalla vaikutti pitkä luottamusta rapauttanut kehitys vallankumouksineen ja yleislakkoineen. 1900-luvun alun Suomi oli jyrkkien luokkaerojen yhteiskunta, jota leimasivat erot elintasossa ja mahdollisuuksien tasa-arvossa. Turhautuminen muutosten hitauteen radikalisoi osan työväestöstä väkivaltaisuuksiin ja johti lopulta erilaisten järjestys-, puna- ja valkokaartien syntymiseen, keskitetyn valtiollisen järjestysvallan romahtamiseen ja vastakkainasettelun kärjistymiseen. Silvennoisen mukaan nationalismiin unelma särkyi, kun kansakunta jakaantui etnisten ja kielellisten vähemmistöryhmien lisäksi punaisiin ja valkoisiin. Ennen kaikkea pelko loi vihaa ryhmien välille. Valkoiset voittivat sisällissodan ja toteuttivat verisen puhdistuksen koston punaisille.

Suomen historian onnistumisen avaimet saatiin hiljalleen luotua sisällissodan jälleenrakentamisessa, joka alkoi erityisesti presidentti K. J. Ståhlbergin kaudella punavankien armahduksilla sekä Lex Kallio – maanhankintalain säätämällä. 1930-luvun loppupuolella kohonnut elintaso oli yhä useampien tavallisten suomalaisten ulottuvilla. Vaikka kansakunnan jakolinjat olivat vielä talvisotaan tultaessa nähtävissä, oli tähän mennessä syntynyt jaettu näkemys siitä, että kansalla on jotain yhteistä puolustettavaa.

Sotien jälkeinen hyvinvointivaltion rakentaminen on perustunut luottamuksen rakentamiselle sekä absoluuttisen ja mahdollisuuksien tasa-arvon edistämiseksi. Keskeistä on Silvennoisen mukaan ollut se, että kansalaiset ovat kokeneet voivansa vaikuttaa omiin asioihinsa, ja että heillä on ollut mahdollisuus hyvinvointiin, koulutukseen, elämässä etenemiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Osattomuuden ja köyhyyden kokemukset ovat suhteellisia. Absoluuttinenkööhyys ei välttämättä johda turhautumiseen, jos tunne mahdollisuudesta etenemiseen ja omiin asioihin vaikuttamiseen säilyy. Suomalaisen yhteiskuntarauhan tulevaisuuden ratkaisee kyky tarjota kansalaisille kokemus mahdollisuuksien tasa-arvosta. Erityisesti vähemmistöjen pääsy koulutukseen on syrjäytymisen ehkäisyn ja integraation kannalta avainasemassa, Silvennoinen totesi.

³ Joitain Twitter- viestejä on poimittu mukaan raporttiin.

Vähemmistöt kohtaavat nykyisin samoja haasteita kuin ennenkin: Toisaalta tulisi päästä osaksi yhteiskuntaa, mutta samalla tulisi voida säilyttää oma identiteetti. ”Integraatiossa vaanii uhka – liian tehokas sulautuminen voi johtaa identiteetin heikkenemiseen ja koko yhteisön rajojen hämärtymiseen”, totesi Silvennoinen. Valtaväestön silmissä mikään kulttuurinen myönnytys ei ole välttämättä riittävä, minkä vuoksi vähemmistöt saattavat valita eristäytymisen⁴ tien. Eristäytymisen valinneet varjelevat omaa kulttuurista erityisyyttään vetäytymällä muusta yhteiskunnasta. Integraation tulee olla kaksisuuntainen prosessi. Yhteiskuntarauhaa ja hyviä väestösuhteita ei rakenneta yksin.

Nykyisin yhteiskuntarauhaan vaikuttamaan pyrkivää keskustelua ei käydä ainoastaan valtion sisällä ja kansallisen lainsäädännön ulottuvissa, vaan yhä enenevässä määrin myös verkossa, jossa propaganda ja disinformaatio muodostavat keskeisen uhan hyvälle väestösuhteille. Silvennoisen mukaan yksi perustaktiikka on kiihottaa ihmisiä pelkäämään toisiaan. Esimerkiksi tässä suhteessa etnisten vähemmistöjen asemaan liittyvä politiikka on keskeisessä asemassa yhteiskuntarauhan säilyttämisen kannalta.

Silvennoinen kehotti yleisöä tutustumaan Facebookin viharyhmiin ja siihen, miten niissä puhutaan etnisistä vähemmistöistä ja miten puheeseen yhdistyy esimerkiksi taloudellisen osattomuuden tunne. Viharyhmiin kuuluu kuitenkin myös ihmisiä, jotka eivät ole huono-osaisia. Lisäksi viharyhmissä keskustellaan Silvennoisen mukaan siitä, että maahanmuutto voi olla uhka suomalaiselle elämäntavalle. Valeprofiilien avulla yllytetään ihmisiä kostamaan monikulttuurisuutta suosivalle eliitille. ”Erilaiset salaliittoteoriat ovat verkon vihamaailmassa korvanneet tiedon paikan asioista.” Vihapuheilmiöllä on Silvennoisen mukaan selkeä yhteys vuoden 1918 tapahtumiin, kun moni kysyy jo näissäkin ryhmissä, ”missä aseet jaetaan?”.

Silvennoisen mukaan suomalaisen yhteiskunnan säilyminen vakaana riippuu siitä, miten sisäinen ja ulkoinen horjuttaminen onnistutaan torjumaan ja varmistamaan, ettei kenttä jäisi vihanlietsojien haltuun. Suurin uhka vähemmistöjen integroitumiselle on vihamielisyys, joka saa vähemmistöt kääntymään sisäänpäin, eristäytymään. Kasvava syrjäytymisriski lisää myös alltiutta rikoksiin, jolloin ennakkoluuloista voi tulla itseään toteuttavia ennustuksia.

Vaikka talouskasvun ongelmat ovat paljastaneet eurooppalaisen yhteiskunnan haavoittuvuuden, ei tilanne Euroopassa näytä Silvennoisen mukaan toivottoman synkältä. Hänen mukaansa esimerkiksi vihapopulismin aallonharja alkaa olla ohitettu, poliitikot ovat havahtuneet tilanteeseen, ääriilikoita koskeva tutkimus on kehittynyt ja tietoisuus lisääntynyt. Oikea tieto on yhteiskuntarauhan rakentamisen keskeinen elementti. Keskeinen lähtökohta tulee Silvennoisen mukaan olla se, että kaikille yhteiskunnan jäsenille tarjotaan tunne mielekkästä yhteiskunnasta. Eriarvoisuuden kitkeminen ja mahdollisuuksien tasa-arvo eivät ole ilmaisia, mutta niiden vaihtoehdot ovat paljon kalliimpia.

”@oula_silver: Eikö kyse ole poliisiin ja puolustusvoimiin satsaamisesta vaan sosiaaliturvasta ja yhdenvertaisista mahdollisuuksista. #etnofoorumi”

Puheenvuoron päätyttyä juontaja Abdulkarim kysyi Silvennoiselta, miten Suomessa pitkään asuneita vähemmistöjä, kuten romaneja tai saamelaisia, on historian saatossa kohdeltu. Silvennoinen totesi, että historian valossa politiikka oli romanivähemmistöjä kohtaan marginalisoivaa ja romanit elivät pitkälti yhteiskunnan ulkopuolella. Vähemmistöjen eristäytyminen on kuitenkin kaksisuuntainen prosessi, jossa kukin pohtii omaa identiteettiään ja yhteisön tulevaisuutta. Tällaisessa tilanteessa saatetaan tehdä ratkaisu, jonka seurauksena päätetään pitäytyä omassa porukassa.

Mitä Silvennoinen tarkoittaa mahdollisuuksien tasa-arvolla, kuului ensimmäinen yleiskysymys. Silvennoinen kertoi, ettei hän käsittele mahdollisuuksien tasa-arvoa numeerisena ilmiönä. Se on subjektiivinen kokemus ja tunne siitä, että kukin voi puuttua omaan elämäänsä ja hallita sitä. Ketään ei ole tuomittu sen perusteella, millaiseksi on syntynyt.

⁴ isolationismi, isolatisoituminen korvattu termillä eristäytyminen

Yleisöstä kommentoitiin saamelaisten asemaa ja huomautettiin, että moni saamelaisten oikeuksiin liittyvä kysymys, kuten saamelaiskäräjiä koskeva lainsäädäntö tai ILO 169 sopimuksen ratifiointi on vielä kesken tai toteutumatta. Millaisia avauksia pitäisi tehdä, jotta yhteiskuntarauha toteutuisi tältäkin osin eikä mahdollista radikalisoitumista tapahtuisi? Abdulkarim totesi, että kysymys on tärkeä myös siinä mielessä, että yhteiskuntarauhaa koskevat asiat liitetään usein maahanmuuttajiin, vaikka yhtäläillä ne voivat koskea kantaväestön eri osien välisiä suhteita. Silvennoisen mukaan tässä kohtaa itse kysymys on vastaus: yhteiskuntarauhan rakentaminen on prosessi. Yhteiskuntarauhaa on rakennettava jatkuvasti ja joka päivä on kiinnitettävä huomiota siihen, että myös eri vähemmistöt ovat osa yhteisöä.

"@FlyAbdulkarim: Voivatko maahanmuuttajat ikinä olla tasavertaisia jos kansalliset vähemmistöt eivät vielä ole? #etnofoorumi #ILO169"

Mitä kaksisuuntaisella integroitumisella käytännössä tarkoitetaan? Kysyjä kertoi henkilökohtaisten kokemustensa perusteella tuntevan, että integroitumisella tarkoitetaan usein vain suomalaisiksi oppimista. Silvennoinen vastasi, että usein integroituminen sysätään täysin vähemmistöjen vastuulle, mutta näin sen ei tulisi olla. Myös valtaväestön olisi pystyttävä hyväksymään se tosiasia, että niin maailma kuin suomalaisuus muuttuvat koko ajan. Viimeiseksi yleisöstä kysyttiin, että kuinka lähellä vuonna 2017 ollaan vuoden 1918 tilannetta. Silvennoinen totesi, että yhteiskunta ja viranomaisinstituutiot ovat vakiintuneita Suomessa ja että vuonna 2017 ollaan todella kaukana siitä, että järjestysvalta romahtaisi aseellisiksi ryhmittymiksi. "Valkoisten suomalaistenkin olisi siis syytä kotoutua vuoden 2017 yhteiskuntaan", tiivisti Abdulkarim ja päätti yleisökeskustelun.

2.2. Miten meillä menee? Kartoitus väestösuhteiden tilasta Suomessa – painopisteenä vastaanottokeskuspaikkakunnat

Etnisten suhteiden Foorumissa julkaistiin tuore kartoitus hyvien väestösuhteiden tilasta Suomessa. "Miten meillä menee? Kartoitus väestösuhteiden tilasta Suomessa – painopisteenä vastaanottokeskuspaikkakunnat" löytyy sähköisesti osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-596-6>

Tuloksia olivat esittelemässä projektipäällikkö Laura Jauhola ja konsultti Janika Keränen Owl Group Oy:stä. Selvitys on toteutettu yhteistyössä oikeusministeriön kanssa hyvien väestösuhteiden kehittämiseksi sekä tukemaan TRUST-hanketta ja kuntien yhdenvertaisuussuunnittelua. Kartoituksessa on hyödynnetty hyvien väestösuhteiden indikaattoreita, joiden neljä tekijää ovat: *asenteet, turvallisuus, vuorovaikutus ja osallisuus*. Hyvien väestösuhteiden viitekehys perustuu ajatukseen, että kaikilla ihmisillä tulee taustoista riippumatta olla mahdollisuus ja oikeus elää turvallisesti ja tuntea itsensä osalliseksi.

Selvitystä varten kuudelta paikkakunnalta kerätty aineisto koostuu kuntalaisille suunnattujen kyselyiden vastauksista, turvapaikanhakijoiden ja heidän kanssaan työskentelevien henkilöiden haastatteluista sekä media-aineistoista. Jauhola ja Keränen esittelivät selvityksen keskeisimmät tulokset, joista on seuraavassa esitetty poimintoja:

Asenteet: Asenteet maahanmuuttoa kohtaan ovat kiristyneet, mutta toisaalta vastaanottokeskuspaikkakunnilla on havaittu asenteiden lieventymistä. Suuri osa tutkimuspaikkakuntien asukkaista tuomitsee rasismia ja pitää naapuruston monikulttuurisuutta myönteisenä asiana. Vanhemmat ikäluokat, matalammin koulutetut ja haavoittuvassa työmarkkina-asemassa olevat suhtautuvat maahanmuuttoon keskimääräistä kriittisemmin. Selvityksen keskeinen viesti on myös se, että kritiikki maahanmuuttopoliittikkaa kohtaan ei ole sama asia kuin rassistiset asenteet.

Turvallisuus: Ihmisten kokema turvallisuuden tunne on verrattain hyvä, mutta asenteiden jyrkentyminen heijastuu myös turvallisuuden tunteessa. Suuri osa turvapaikanhakijoista koki tulleen hyvin kohdelluksi, mutta noin kolmannes oli kohdannut myös syrjintää. Vastaanottokeskusten katsottiin aluksi lisänneen tunnetta turvattomuudesta, mutta merkittävä osa vastaajista koki turvattomuuden tunteen hävinneen ajan kuluessa.

Vuorovaikutus: Selvityksen mukaan maahanmuuttajien asuminen ja huono-osaisuus ovat taipuvaisia keskittymään erityisesti suurissa kaupungeissa. Myönteinen vuorovaikutus eri väestöryhmien jäsenten välillä edesauttaa positiivista suhtautumista toisiin ryhmiin kuuluviin. Turvapaikanhakijat kokivat usein, ettei mahdollisuuksia luontevaan kanssakäymiseen paikallisten kanssa ole tarpeeksi. Vuorovaikutusta voidaan selvityksen mukaan lisätä esimerkiksi kulttuurikahviloilla ja urheiluseuratoiminnalla sekä koulujen arjessa.

Osallisuus: Selvityksen mukaan suomalaisten luottamus yhteiskuntaan on heikentynyt. Kuntiin suunnatun kyselyn vastaajista naapuruston monikulttuurisuuteen kriittisemmin suhtautuvat luottivat myös vähemmän päätöksentekoon, poliittisiin puolueisiin ja mediaan.

Media-analyysissa selvitettiin, minkälaisen kuvan media antaa väestösuhteiden tilasta eri paikkakunnilla. Asenteet, koettu turvallisuuden tunne ja ihmisen välisen vuorovaikutuksen muodot heijastuvat myös puhutapaan mediassa. Median välittämässä kuvassa on paikkakuntakohtaisia eroja: Esimerkiksi runsaasti nuoria turvapaikanhakijoita vastaanottaneessa Huittisissa uutisointi on ollut pääasiassa positiivista. Forssassa, jossa haasteena ovat olleet useat joukkotappelut, on uutisointi ollut sävyllään pitkälti negatiivista.

Selvityksen perusteella laadittuja suosituksia hyvien väestösuhteiden kehittämiseksi:

Asenteet: Väestösuhdepolitiikka ja sitä koskevan osaamisen kehittäminen tulisi kytkeä paikallistason strategiseen kehittämiseen. Kunnissa tulisi edesauttaa osallisuuden ja kuulluksi tulemisen kokemuksen vahvistamista. Maahanmuutosta tarvitaan asiapitoista tiedonkeruuta ja ratkaisukeskeistä journalismia.

Turvallisuus: Kiristyneen asenneilmapiirin yhteys turvallisuuden tunteeseen ja väkivaltaisiin tekoihin on tunnistettava ja tietoisuutta yhdenvertaisuudesta, moninaisuudesta ja sen keskinäisestä kunnioituksesta tulee edelleen jalkauttaa. Kaupunkisuunnittelussa tulee huomioida asuinalueiden eriytyminen sekä edistää yhteistyötä esimerkiksi julkisten ja yksityisten toimijoiden kanssa.

Vuorovaikutus: Kuntien eri palveluita ja toimintaa ohjaavissa prosesseissa tulisi huomioida yhdenvertaisuussuunnittelun tavoitteet ja toimenpiteet. Näin voidaan edistää hyvien väestösuhteiden kehitystä ja ennaltaehkäistä konflikteja. Eri väestöryhmien vuorovaikutusta tulisi tukea eri elämänsaroilla.

Osallisuus: Eri yhteisöille myönnettävän julkisen rahoituksen ehdoissa tulisi huomioida, mitä ovat rahoituksen kohteena olevan toiminnan vaikutukset yhdenvertaisuuteen ja väestösuhteisiin. Maahanmuuttajien osallistumista päätöksentekoon tulisi vahvistaa.

Jauhola ja Keränen huomauttivat, että kartoitus on perustunut ennen kaikkea vastaanottokeskuspaikkakuntien tilanteeseen. Väestösuhdepolitiikan kehittäminen paikallistasolla koostuu ennaltaehkäisystä, konfliktinratkaisusta ja hyvien väestösuhteiden mittaamisesta. Selvityksen keskeinen johtopäätös on, että yhdenvertaisuussuunnittelussa on otettava huomioon paikallistason ajankohtaiset kysymykset ja suunnitteluun on pyrittävä ottamaan mukaan mahdollisimman laajasti eri toimijoita. Kohtaamispaikkojen mahdollistaminen, eri toimijoiden kouluttaminen, tiedolla ohjaaminen ja yhteistyö esimerkiksi kolmannen sektorin kanssa ovat paikallistasolla tärkeitä keinoja. Tavoitteena on yhdenvertaisuuden, monimuotoisuuden ja inhimillisten kohtaamisten edistäminen.

*"@annabruun: Väestösuhdepolitiikka osaksi kuntien ja alueiden strategista kehittämistä!
#etnofoorumi"*

KOMMENTTIPUHEENVUOROT:

2.3 Suomalaisuuden murroksessa – Etelä-Suomen Etnon puheenjohtaja, vaikuttaja Michaela Moua

Michaela Moua aloitti puheenvuoronsa esittämällä videon *Nordic Beauty is Diverse*⁵. Videolla eri taustoista tulevat naiset kertovat, mikä on heidän mukaansa pohjoismaista kauneutta. Mouan mukaan videon tavoitteena on laajentaa käsityksiä pohjoismaisesta kauneudesta. Naiset toteavat muun muassa seuraavaa: "Kaunis on aina kaunis."; "Silmät ovat vähän kuin ovi ihmisten sieluun."; "Siinä on varaa paljon erilaisuuteen."; "Me edustetaan tätä maata omalla tavallamme."; "Nordic beauty is all about equality."; "Haluaisin, että käsitys pohjoismaisesta kauneudesta olisi inklusiivisempi."; "Kun on iloinen, silloin näyttää ehkä kauneimmalta."; "Mun pitäisi saada tuntea, että olen pohjoismaisesti kaunis, kun olen syntynyt täällä."

Moua kertoi, että hänen äitinsä on aina sanonut häntä kauniiksi, mutta jossain vaiheessa hän oli alkanut epäillä onko se kuitenkaan totta. "Synnyin aikana, jolloin Suomessa ei vielä käyty keskustelua representaatioista⁶", hän totesi. Moua on viettänyt elämässään paljon aikaa ulkomailla vanhempien töiden vuoksi ja myöhemmin koripalloilijana. Hän kertoi, että ulkomailla pelatessa oli helppo tuntea olevansa tavallinen, mutta Suomessa sai usein kokea olevansa eksoottinen ja väärän värinen.

Kun Moua palasi Suomeen vuonna 2010, viidentoista ulkomailla vietetyn vuoden jälkeen, toi paluu mukanaan ahdistuksen. "Tuntui, että aika oli pysähtynyt", Moua kuvaili. Erinäköisten ihmisten määrä oli kasvanut kaduilla, mutta heitä ei silti näkynyt näköalapaikoilla. Esimerkiksi meikkihyllyt ja lehdet tuntuivat pitävän kiinni yhdenlaisesta kauneudesta. Totta kai vaaleat naiset ovat kauniita ja pohjoismaisia, mutta pohjoismainen kauneus ei rajoitu vaaleisiin hiuksiin tai ihoon, totesi Moua. Kuvasto kauneudesta on hänen mukaansa surullisen yksipuolinen. Moua kertoi, miten hänestä tuntui, ettei hän mahdu siihen laatikkoon, joka on Suomessa merkitty kauniiksi. Hän kertoi huomanneensa, ettei ole yksin tuntemuksensa kanssa. Tästä syntyi Mouan mukaan tarve rikkoa laatikko, jossa määritellään, mikä on pohjoismaista kauneutta, ja vapauttaa jokainen olemaan kaunis juuri sellaisena kuin on.

⁵ Nordic Beauty is Diverse: <https://www.youtube.com/watch?v=zm7sT8JGFyM>

⁶ representaatio – edustus, edustaminen, kuvaus. mielikuva

Juontaja Abdulkarim kertoi verranneensa Mouan esittämää videota Lumenen mainokseen, jossa esiintyy vaaleita naisia etualalla ja tummia naisia taustalla. Mouan mukaan Lumenen kampanjan iskulause: "Älä ole kenenkään muun määritelmä kauneudesta" on hyvä, mutta sen pohjalta olisi voinut käydä mainoksen viestiä paljon laajempaa keskustelua kauneuden moninaisuudesta. Lumenen mainoksesta on annettu paljon kriittistä palautetta ja palaute on tavoittanut meikkiyhtiön johdon. Abdulkarimin mukaan tapausta voi pitää esimerkkinä siitä, miten rakentava palaute voi todella toimia. Hänen mukaansa harmillisen monessa asiassa vastakkainasettelu on niin vahvaa, ettei mielipiteitä voi päästä kunnolla keskusteluun.

"@mouamixu: Meille toivotetaan että kauneus on moninaista, mutta kuvasto on yksipuolista. Suomalaisuus ei ole vain blondia. #etnofoorumi"

2.4 Onko Suomessa hyvien väestösuhteiden politiikkaa? – Tutkija Karin Creutz, Helsingin yliopiston etnisten suhteiden ja nationalismin tutkimuskeskus CEREN

Onko Suomessa hyvien väestösuhteiden politiikkaa? Kyllä ja ei, riippuu siitä, miltä osa-alueelta aihetta lähestytään, totesi Karin Creutz. Kansallisten vähemmistöjen osalta on tehty paljon töitä ja Suomi on ollut tässä suhteessa kansainvälisen tason esimerkki. Yhteiskunnallinen ilmapiiri on kuitenkin muuttunut. Yhä enemmän keskustellaan siitä, onko ajaututtu tilanteeseen, jossa jännitteet ja polarisaatio määrittelevät Suomen kulttuuria. Creutz kertoi käsittelevänsä puheenvuorossaan kysymystä väestösuhteiden politiikasta ennen kaikkea pakolaiskysymyksen kautta ja käyttävänsä esimerkkeinä erityisesti muslimeja ja turvapaikanhakijoita koskevaa tutkimusta.

Kun 15 vuotta sitten WTC-iskujen jälkeen tehtiin mediatutkimusta, oli asenteissa havaittavissa ennakkoluuloja, mutta suoranaista rasismia ei esiintynyt, kertoi Creutz. Tutkimusten mukaan asenteet ovat vuosien mittaan kärjistyneet ja retoriikka on muuttunut vihaa lietsovammaksi. Vihapuheen lisääntymiseen ja asenneilmapiirin kiristymiseen ovat vaikuttaneet monet tekijät. Negatiivinen kehitys alkoi vahvistua yleiseurooppalaisena ilmiönä erityisesti vuodesta 2006 eteenpäin, kun vaaleissa äärioikeistolaiset ryhmät saivat populististen kytkösten kautta ääntään voimakkaammin kuuluviin. Toinen keskusteluilmapiirin ja median puhetapaan vaikuttanut tekijä on Creutzin mukaan median oma muutos, kuten kiristynyt taistelu lukijakunnasta, taloudelliset vaikeudet, sensaatiohakuisuuden lisääntyminen sekä sosiaalisen media nousu. Kolmas asenneilmapiiriä kiristänyt tekijä on heikko taloudellinen tilanne, joka synnyttää nollasummapelijatteluja ja vastakkainasettelua taloudellisista resursseista. Nämä kokemukset lietsovat vihaa ja jännitteitä. Lisäksi taustalla veloo ennakkoluuloja, joita ei aina päästä purkamaan keskustelun avulla, totesi Creutz.

Median tapa käsitellä asioita ja käytettävillä käsitteillä luodaan miellelyhtymiä, totesi Creutz. Esimerkkinä hän vertasi Suomea Ruotsiin; suomeksi puhutaan "pakolaiskriisistä" kun ruotsiksi puhutaan usein "pakolaiskysymyksestä". Mediassa on nähtävissä myös ennakkokäsityksiä eri kulttuureista. Creutz painotti, että myös poliittisen ja virkamiesviestinnän puhetapoihin on kiinnitettävä huomiota. Creutz käyttää esimerkkinä puhetapojen kaksisuuntaisuudesta sitä, miten Kosovon albaaneja verrattiin aikoinaan Karjalasta Suomeen paenneisiin. Tällaisilla vertauksilla luodaan miellelyhtymiä ja siltoja. Nykyään lähestymistapa on useammin turvallisuusuhka- tai ongelmakehys. Creutz huomautti, että kannanotot syrjivään kielenkäyttöön ovat olleet vähäisiä siitä huolimatta, että syrjivästä puheesta on tuomittu myös poliitikkoja. Vellovat ja yksinkertaistavat stereotyyppit, kuten puhe "hyvinvointishoppailusta", tulisi pyrkiä korjaamaan.

Creutz kertoi, että tutkimuksen mukaan osa turvapaikanhakijoista kokee tullessaan kohdelluksi hyvin. Toisaalta useat kokevat, että heitä ei kohdella ihmisinä tai että heidät kohdataan toisen luokan kansalaisina – monet kokevat ihmisarvon kadonneen. Elämellistäminen tai epäinhimillistäminen on ollut tyyppillinen tapa hyväksyttää väkivallankäyttöä monissa konflikteissa kautta historian, Creutz muistutti. Turvapaikanhakijat kokevat tutkimuksen mukaan ihmisarvoisen kohtelun puuttumista myös viranomaisten taholta. Tämä ei ole Creutzin mukaan ainoastaan oikeus- tai sivistysvaltioperiaatteen vastaista, vaan

ongelmallista myös käytännön tasolla, koska turvapaikanhakijat ovat osa yhteiskuntaa ja useat heistä jäävät Suomeen.

Creutz totesi, että median rooli rasistisen tai syrjivän puheen torjunnassa on haastava: vaikka mediassa ei esiintyisi suoraa rasismia tai ennakkoluuloja, on "me ja muut" -tapa käsitellä asioita valitettavasti läsnä laatujournalismissakin. Niin ikään keskustelu ääripäistä esimerkiksi poliittisen johdon taholla on ongelmallista, totesi Creutz.

Turvallisuus- ja rasismikysymyksiä on tärkeää käsitellä oikean tiedon kautta. Ajatus koko mielipiteiden kirjon hyväksymisestä osaksi keskustelua on haaste, koska rasismi ei ole mielipidekysymys, kuten ei ole perheväkivaltakaan. Creutz kuitenkin painotti dialogin tärkeyttä niidenkin henkilöiden kanssa, joilla on omasta poikkeava mielipide.

Turvallisuus on keskeinen osa hyviä väestösuhteita ja yhteiskunnan koheesion tuottamista. Viimeaikoina julkisessa keskustelussa on ollut paljon puhetta turvattomuudesta. Monet turvattomuuden tunnetta aiheuttavat ilmiöt, kuten terrorismi, ovat asioita, joista ihmisillä ei ole todellisuudessa kokemuksia. Mediassa vahvasti läsnä olevat ulkomailla tapahtuvat tapahtumat voivat vahvistaa ihmisten pelkoa siitä, että suomalainen yhteiskunta olisi turvattomampi kuin ennen. Turvallisuusuhkien lisääntymisestä ei kuitenkaan ole tutkimusperustaista tietoa.

Creutzin mukaan turvattomuuden tunnetta luovat ryhmien väliset jännitteet sekä tietynlaiset tavat puhua yhteiskunnallisista ryhmittymistä. Paperittomista ei esimerkiksi puhuta ryhmänä, joka on äärimmäisen heikossa ja haavoittuvassa asemassa oman turvallisuutensa suhteen. Paperittomien määrän kasvamisen katsotaan julkisessa keskustelussa sen sijaan liittyvän rikollisuuden lisääntymiseen.

Creutzin mukaan tutkimus osoittaa, että turvapaikanhakijoille turvattomuuden tunnetta ovat aiheuttaneet kokemukset rasismista ja siitä, ettei itseä koskevia asioita käsitellä oikeudenmukaisesti. Islaminvastaisuus aiheuttaa turvattomuuden tunnetta erityisesti nuorten muslimien keskuudessa. Turvattomuuden tunteilla on seurauksensa. Creutz viittaa oikeusministeriön vuonna 2015 tekemään vihapuhetta käsittelevään selvitykseen, jonka mukaan pelot ja huolet heikentävät yksilöiden toimintakykyä⁷. Huoli tulevaisuudesta on suuri esimerkiksi monien nuorten muslimien keskuudessa ja muun muassa rakenteellinen syrjintä, kuten ulkomaalaisen nimen tuomat ongelmat, koetaan haasteiksi. Pelätään myös, että ennakkoluulot kärjistyvät. Toisaalta vastaavaa yleistä pelkoa siitä, mitä yhteiskunnassa on tapahtumassa, esiintyy myös esimerkiksi äärioikeistolaisia ideologioita tai kansallismielisiä ajatuksia kannattamaan siirtyneiden keskuudessa. Keskeinen haaste on se, miten kaikki voisivat tuntea olevansa osallisia.

Mitä pitäisi tehdä? Creutzin mielestä on pohdittava viestintää: Mitkä asiat luovat vastakkainasettelua? Kenelle kommunikoidaan? Miten asioita taustoitetaan ja avataan vastuullisesti? On tärkeää panostaa toimittajien osaamiseen sekä hyvään ja tasapuoliseen viestintään puhuttaessa vähemmistöistä. Viestintää ei tule myöskään suunnata vain valtaväestölle. Creutzin mukaan syrjivään ja rasistiseen retoriikkaan tulisi ottaa myös rohkeasti kantaa ja pyrkiä edistämään eri tavoin ryhmien välistä vuorovaikutusta.

"@KarinCreutzin puheenvuoro pysäyttää: päättäjien, viranomaisten, median vastuu asenteiden ja pakolaiskeskustelun muokkaajina. #etnofoorumi"

Creutzin puheenvuoron jälkeen Abdulkarim totesi, että valkoiset ajattelevat helposti, että he voivat olla neutraaleja, oikeudenmukaisia ja demokraattisia. Työelämän moninaisuutena nähdään usein vain sukupuolten välinen tasa-arvo. Creutz sanoi olevansa Abdulkarimin kanssa samaa mieltä. Esimerkiksi

⁷ <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/76633>

Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin. Oikeusministeriö. 2016

suomalaisista oppikirjoista tehty tutkimus osoittaa kuinka eurooppalaisuus nähdään normina. Tämä on Creutzin mukaan yksi selitys sille, mistä käsitykset normaalista ja siitä poikkeamisesta syntyvät.

Yleisökeskustelun ensimmäisessä kommentissa otettiin kantaa Mouan esittämään videoon. Videota pidettiin erittäin hyvänä ja tärkeänä avauksena kauneudesta ja naiseudesta. Jatkossa puhetta hyvistä väestösuhteista voitaisiin tuottaa myös muista perspektiiveistä ja muistaa tarkastella kriittisesti sitä, miten vähemmistöt tuottavat kuvaa itsestään ulospäin. Mouan mukaan videoon on pyritty saamaan mukaan mahdollisimman moninainen joukko naisia. Tavoitteena on ollut tehdä video "meiltä meille" siihen kontekstiin, jossa kauneuden representaatiot ovat pääpiirteissään erittäin vaaleita. Moua kannusti yleisöä jatkamaan työtä ja tekemään uusia avauksia muista näkökulmista. Aamupäivän viimeisessä yleisökommentissa otettiin esiin kysymys yhteiskuntarauhasta laajemmin Euroopassa ja todettiin, että ellei alkuperäisiä ongelmia tulijoiden lähtömaassa saada ratkaistua, aiheuttavat ratkaisemattomat ongelmat kovan hinnan kärjistyneenä tilanteena Euroopassa.

"Aamupäivän anti #etnofoorumi' ssa: Hyvät yhteiskuntasuhteet ei pysy yllä itsestään. Vaatii tulonsiirtoja, aktiivista toimintaa ja viestintää"

3. TYÖPAJAT

3.1 Työpaja 1: Jännitteiden käsittely ja vastakkainasettelun ennaltaehkäiseminen vuoropuhelun avulla pakolaisia vastaanottavissa yhteisöissä

Työpajan vetäjät: Sovittelijat Jens Gellin ja Leena Kaitonen, Naapuruussovittelun keskus
Oikeusministeriön tuki: Peter Kariuki
Raportointi ja teksti: Petra Mallinen, Helsingin yliopisto

Työpajan vetäjinä toimivat Naapuruussovittelun keskuksen sovittelijat Jens Gellin sekä Leena Kaitonen. Kummallakin vetäjästä on taustaa moninaisista työtehtävistä ja eri väestöryhmien parissa toimimisesta. Työpajaan osallistui monipuolinen joukko julkisen sektorin sekä järjestökentän toimijoita. Osallistujia oli yhteensä 31.

Työpajassa keskityttiin pohtimaan jännitteiden käsittelyä ja vastakkainasettelun ennaltaehkäisyä vuoropuhelun avulla pakolaisia vastaanottavissa yhteisöissä. Työpajassa käytettävä malli on Naapuruussovittelun keskuksen kehittämä. Tarkempia käsiteltäviä teemoja olivat: Mikä on viranomaisten tärkein tehtävä? Mitä tehdä, kun tiedon jakaminen ei auta? Miten paikallisyhteisöä kuullaan vaikuttavasti vuoropuheluun ohjataan ja mahdollistetaan kohtaamiset? Työpaja eteni kolmivaiheisesti. Jokaisessa vaiheessa käytiin aluksi keskustelua pienryhmissä, jonka jälkeen yhteiseen keskusteluun nostettiin pääkohdat käydyistä pienryhmäkeskusteluista.

Tarkoituksena oli tarjota osallistujille mahdollisuus työskennellä keskenään ohjaajien tukiessa ja antaessa informaatiota. Osallistujat esittivät ajatuksiaan teemoista ja ohjaajat antoivat oman kokemuksensa kautta kommentteja. Gellin ja Kaitonen myös kertoivat työpajan aikana naapuruussovittelun periaatteista ja avasivat sovitteluprosessia käytännön esimerkkien kautta.

Mikä on viranomaisten tärkein tehtävä?

Ensimmäisessä vaiheessa Gellin ja Kaitonen pyysivät jokaista pienryhmää listaamaan viranomaisten tärkeimpiä tehtäviä. Tämän jälkeen osallistujia pyydettiin nostamaan esiin ryhmän mielestä tärkein tehtävä sekä muita keskustelussa esiin nousseita funktioita. Vetäjät myös keräsivät paperit, joiden pohjalta koostettiin kaikille osallistujille lähetettäväksi lista ylös kirjatusta viranomaisten tehtävistä.

Keskustelussa nostettiin esiin erityisesti viranomaisen rooli yhdenvertaisena ja puolueettomana toimijana. Viranomaisen tulee kohdata ihmiset ilman ennakkokäsityksiä, mikä on ensiarvoisen tärkeää luottamuksellisen suhteen rakentamiseksi. Tiedostetusti tulee myös pyrkiä purkamaan yhteiskunnan syrjiviä rakenteita. Asiakkaiden oikeuksista huolehtiminen, lain tarkka noudattaminen sekä asioiden eteenpäin vieminen nähtiin myös keskeisenä. Tästä näkökulmasta sektorirajat ylittävän lainsäädännön tunteminen ja henkilöstön osaamisen jatkuva kehittäminen on oleellista. Henkilöstön kouluttamisen nähtiin tarjoavan työkaluja myös asenneilmapiirin muuttamiseksi.

Koska julkinen keskustelu on nykyään hyvin polarisoitunutta, viranomaisilla nähdään olevan keskeinen rooli neutraalina toimijana, joka ei saa mennä mukaan poliittiseen keskusteluun. Tärkeäksi nähtiin kyky tarjota foorumi erilaisten mielipiteiden esiin tuomiselle ja keskustelun mahdollistamiselle. Toisaalta myös vihapuheen rajoittaminen koettiin oleelliseksi. Viranomaisen näkökulmasta faktaperäisyys nähtiin tärkeänä ja erityisesti korostettiin faktoihin perustuvaa ja totuudellista tiedottamista. Erinäisissä tilanteissa nopea reagoiminen nähtiin myös hyvin oleellisena ja tähän toivottiin kiinnitettävän huomiota viranomaisten toiminnassa. Tästä näkökulmasta toimivien verkostojen rakentaminen ja fasilitointi on tärkeää.

Keskustelussa pohdittiin, onko dialogisuutta tosiasiallisesti havaittavissa. Onnistuneena esimerkkinä nostettiin esille Joensuun toiminta 90-luvulla, jolloin kaupungissa lähdettiin etsimään ratkaisuja rasismien kitkemiseksi. Keskustelussa tuotiin myös esille, että olisi hyvin tärkeää tarjota konkreettisia tilaisuuksia, joissa kuntalaiset pääsevät keskustelemaan. Tärkeänä huomiona todettiin myös, että pelkkä syrjinnän ehkäiseminen ei riitä vaan tämän lisäksi tulee aktiivisesti edistää yhdenvertaisuutta.

Systeeminen maailma ja restoratiivinen maailma

Työpajan toisessa vaiheessa vetäjät jakoivat pienryhmille Gellinin kuvauksen rinnakkaisista systeemisen maailman ja restoratiivisen maailman elementeistä. Systeemisen maailman periaatteet korostavat mm. asia- ja kohdekeskeisyyttä sekä normiperusteisuutta. Restoratiivinen maailma puolestaan korostaa mm. ihmisläheisyyttä ja osallisuutta. Tehtävänannossa painotettiin, että kumpikaan lähestymistapa ei ole mustavalkoisesti hyvä tai huono ja tehtäväksi annettiin pohtia kummankin maailman mahdollisuuksia eri tilanteissa. Keskustelussa tultiin siihen tulokseen, että systeemisestä maailmasta tuskin tullaan viranomaisten toiminnassa koskaan pääsemään eroon, mutta on tärkeää miettiä, miten vuorovaikutukseen voitaisiin tuoda mukaan myös restoratiivisia piirteitä.

Käytännön esimerkkinä vetäjät nostivat esille sovittelutilanteita, joissa restoratiivista lähestymistapaa hyödyntämällä tilanteiden ratkeaminen olisi nopeutunut huomattavasti. Kommentteissa nostettiin esiin, että restoratiivinen maailma ei onnistu, jos molemmat osapuolet eivät ole valmiita kohtaamaan toisiaan ja ottamaan henkilökohtaista vastuuta käyttäytymisen muutoksesta.

Gellin ja Kaitonen kertoivat lyhyesti myös naapurisuussovittelusta, mikä herätti mielenkiintoista ja aktiivista keskustelua. Gellin nosti esille, että useassa tapauksessa viranomaiset alustavat asiat niin, että konflikteja ei syntyisi. Gellin kuitenkin näki, että viranomaisten tärkeä rooli olisi ennemminkin tuoda esiin keskustelua herättävät asiat ja antaa mahdollisuus esittää mielipiteitä. Hän kokee, että ihmiset usein tyyntyvät, kun ovat saaneet sanoa ajatuksensa ääneen. Silloin kuullaan myös tarpeet, minkä kautta löydetään ratkaisu. Myös Kaitonen korosti, että ihmisten kuulluksi tuleminen on valtaisa.

Kommenttina nostettiin myös esille, että vahva polarisoituminen on luonut ilmapiirin, jossa kritiikkiä ei aina uskalleta tuoda esiin, sillä pelätään rasistiksi leimaantumista. Toisaalta keskustelussa korostettiin myös sitä, että rasismikeskustelua ei saa vaientaa, sillä eri väestöryhmät yhä kohtaavat rasismia ja ennakkoluuloja.

Ajatuksia onnistumisen poluilta

Kolmannessa työpajaosuudessa pienryhmille jaettiin dokumentti "Ajatuksia onnistumisen poluilta" ja pyydettiin valitsemaan listauksesta yksi itselle merkityksellinen aihe ja keskustelemaan tästä pienryhmissä. Osallistujia pyydettiin myös valitsemaan pienryhmissä yksi yhteinen tema, joka nähtiin tärkeäksi. Keskustelussa tuotiin esille, että dokumentissa oli niin paljon hyviä elementtejä, että näistä on vaikeaa nostaa vain yhtä keskeistä. Tärkeinä ajatuksina esille nostettiin mm. itsereflektio, dialogisuus ja yhteisten tavoitteiden löytäminen.

Keskustelu työpajassa oli aktiivista sekä pienryhmissä että yhteiskeskustelujen aikana. Loppukeskustelussa painotettiin tarvetta rohkeasti kohdata myös provosoivat aiheet, sillä vain mielipiteiden ilmaisun ja keskustelun kautta voidaan tuoda kaksi ääripäätä lähemmäs toisiaan. Lähiyhteisöjen ihmiset on tärkeää saada vuorovaikutukseen keskenään ja kuntalaisten toive luontaisen kohtaamispaikan mahdollistamisesta tulisi huomioida.⁸

⁸ Ks.: Liite 1 Työpajan 1 tulokset.

3.2 Työpaja 2: Yhteisösovittelun hyödyntäminen ryhmien välisten konfliktien purkamisessa. Case Forssan kaupunki

Työpajan vetäjät: Päällikkö Miriam Attias ja sovittelija Hanna Vuorinen, Naapurussovittelun keskus
Oikeusministeriön tuki: Peter Kariuki
Raportointi ja teksti: Henni Purtonen, oikeusministeriö

Työpajan aiheena oli yhteisösovittelu ja dialogia mahdollistavien rakenteiden tutkiminen. Työpajassa pohdittiin, miten yhteisösovittelua voidaan hyödyntää ihmisryhmien välisten jännitteiden ja konfliktien purkamisessa. Työpajan tavoitteena oli havainnollistaa strukturoidun dialogin keinoin osallistujille, miten, mistä ja keiden kanssa keskustelua tulisi käydä silloin, kun vastakkainasettelu yhteiskunnassa vaikuttavien kulttuuristen, etnisten, sosiaalisten tai poliittisten ryhmien välillä aiheuttaa jännitteitä ja turvattomuutta ja uhkaa kärjistyä konfliktiksi.⁹

Luottamuksen merkitys eri osapuolien välillä on kaiken yhteistoiminnan edellytys ja sovittelussa ihmisten tarpeet ovat keskeisessä asemassa. Ihmisten välisten ongelmien selvittelyssä on tärkeää kuulla jokainen näkökulma tilanteeseen: ensimmäinen näkökulma on vain yksi puoli asiasta. Sovittelijan tehtävänä ei ole opastaa sovittelutilanteeseen osallistujia, vaan sovittelija kuuntelee ja pyrkii siirtämän keskustelun painopisteen ihmisten tarpeisiin ja merkityksiin itse tapahtumien sijaan, sillä jokainen osapuoli on kokenut tapahtuman eri tavalla. Sosiaalisen pelisilmän merkitys korostui myös työpajassa tehtävässä harjoituksessa, jonka tarkoituksena oli simuloida yhteisösovittelutilannetta ja strukturoitua dialogia, jonka menetelmin osapuolet kannustettiin yhteistoimintaan ja toiset huomioonottavaan keskusteluun.

Pienryhmätyöskentelyä ja strukturoidun dialogin menetelmän testausta

Osallistujille jaettiin aluksi kyniä ja paperia pienryhmissä tehtävää strukturoidun dialogimenetelmän harjoitusta varten. Harjoituksen tarkoituksena oli muodostaa ryhmien välille vuorovaikutustilanne, jossa kaikki pääsevät esittämään omia näkemyksiään ja jakamaan henkilökohtaisia kokemuksiaan ryhmien välisestä vuorovaikutuksesta ja erilaisten ristiriitatilanteiden ratkaisusta. Pienryhmillä oli tunti aikaa keskustella ja ryhmän sisäinen dynamiikka perustui vahvaan yhteistyöhön, jossa osallistujat antoivat toisilleen 1–2 minuutin pituisia puheenvuoroja. Tärkeä painotus keskustelussa oli se, että osallistujat saivat puhua vain itsestään, eivätkä arvotaa toisen näkemyksiä.

Aluksi ryhmän ohjaaja painotti yhteisten sääntöjen noudattamisen tärkeyttä ja kertoi, että tulevan keskustelun tavoitteena on, että osallistujat oppivat ymmärtämään dialogin taustalla toimivia periaatteita. Tärkein periaatteista on se, että antaa toisille osallistujille tilaa tulla kuulluiksi ja nähdyksi. Yhteisten sääntöjen luomisen jälkeen ryhmän ohjaajan tehtävänä oli auktoriteetin asemasta käsin seurata yhteistoiminnan kulkua ja pitää huoli siitä, ettei kukaan osallistujista astu toisen oikeuksien päälle rikkomalla keskustelun alussa sovittuja yhteisiä sääntöjä.

Strukturoidun dialogimenetelmän tarkoituksena on puhua, jotta voisi tulla ymmärretyksi ja kuulla, jotta voisi ymmärtää. Tarkka kellotus auttaa välttämään sellaisia tilanteita, joissa ryhmän äänekkäimmät syrjäyttävät ryhmän hiljaisemmat osallistujat; kun jokaisella ryhmän jäsenellä on yhtä paljon aikaa ilmaista näkemyksensä ja valottaa tapahtumalle antamia merkityksiä, ryhmän sisäinen demokratia ja tasa-arvo voimistuvat. Kun ihmisten välille muodostuu luottamuksellinen suhde ja aitoa vuorovaikutusta, ongelmista voidaan alkaa keskustella. Luottamuksen muodostuminen ei kuitenkaan tapahdu hetkessä, vaan sen

⁹ Ks.: Liite 2 Työpaja 2: Suositukset asuinalueiden turvallisuusasioita hoitaville väestöryhmien välisten jännitteiden käsittelyyn eli dialogia mahdollistavien rakenteiden luomiseen

syntyminen vie usein viikkoja, kuukausia, jopa vuosia. Tämä tuli ilmi myös harjoituksessa. Yhteisösovittelussa dialogiin ei tuoda ihmisiä kylmiltään, vaan siihen valmistaudutaan huolella etukäteen.

Millaisiin tilanteisiin menetelmä sopii?

Yhteisösovittelun menetelmää voi osallistujien mukaan soveltaa kaikenlaisten ristiriitatilanteiden ratkaisuun ja työpajassa kokeiltu strukturoitu dialogi voi olla yksi osa sitä. Yhteisöjen sisäiset konfliktit saattavat keskustelun mukaan olla erittäin vaikeasti hallittavia tapauksia. Ryhmissä pohdittiin, ovatko konfliktit sittenkään ratkaistavissa kaikissa tilanteissa, sillä ristiriitojen ratkaisu edellyttää kaikkien osapuolten aktiivista osallistumista ja halua ratkaista ongelma. Mitä tapahtuu jos osallistujat eivät ole valmiita kuuntelemaan toisten tapahtumalle antamia merkityksiä? Entä jos yksi konfliktin osapuoli haluaa ylläpitää konfliktia sen ratkaisun sijaan? Motiivi ja halu ratkaista ristiriitatilanne tai konflikti on kuitenkin välttämätön avain yhteistoimintaan ja dialogiin. Halu ei välttämättä ole aluksi olemassa, sovittelijan tehtävä on myös motivoida ihmisiä siihen ja punnita heidän kanssaan eri vaihtoehtoja.

Strukturoidun dialogin menetelmää on sovellettu muun muassa aborttikeskusteluun Yhdysvalloissa, jossa vahvat mielipiteet olivat ristiriidassa keskenään. Tarve käydä rakentavaa keskustelua vaikeasta teemasta kehitti metodia ja osoitti sen käyttökelpoisuuden erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa.

Erimielisyyksien kärjistyminen ja yhteisösovittelu

Sovittelun tarkoituksena on tuoda yhteen sellaisia ryhmiä, joilla on toisistaan poikkeavia näkemyksiä ja jotka eivät yleensä kohtaa esimerkiksi yhteiskunnassa tai julkisessa keskustelussa. Sovittelun avulla pyritään takaamaan rauha ja turvallisuus ristiriitaisista tilanteista ja toisistaan radikaalistikin poikkeavista näkemyksistä huolimatta. Vuorovaikutuksella ja nonverbaalilla viestinnällä on merkittävä osuus tulkintojen muodostumisessa ja tilanteen ymmärtämisessä. Eräs osallistuja totesikin osuvasti: "On tärkeää tulla toimeen sen kanssa, ettemme jaa samaa näkemystä. Kenenkään ihmisarvoa ei saa loukata. Konfliktin hallinnan ytimessä on toisen toiminnan ymmärtäminen. Vieras herättää aina pelkoa, mutta pelon saa poistettua tutustumalla toiseen. Tutustumisen kautta ymmärrys kasvaa."

Yhteisöjen välisten jännitteiden purkamisessa arvot ovat tärkeässä osassa. Ryhmässä esiin tulleita arvoja, joiden uskotaan edistävän yhteistoimintaa, ovat kunnioitus, empatia ja pyrkimys ymmärtää toisten toimintaa ohjaavia näkemyksiä. Lisäksi mainittiin avoimuus, ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja epävarmuuden sietäminen. Harjoituksessa ryhmän sisällä löytyi aitoa vuorovaikutusta ja osallistujat alkoivat puolustaa toisiaan.

Yhteisösovittelu on menetelmä, jota käytetään alueellisten tai ryhmien välisten jännitteiden ja konfliktien käsittelyyn ja niiden eskaloitumisen ennaltaehkäisyyn. Se lähtee liikkeelle avainhenkilöiden, intressien ja tarpeiden kartoituksesta, jonka jälkeen reagoidaan tilanteen vaatimalla tavalla ja luodaan, korjataan ja lujitetaan toimivia vuorovaikutussuhteita osapuolten välillä ja yhteisön sisällä.

Ristiriitatilanteet ovat aina erilaisia, mikä asettaa omat vaatimuksensa myös konfliktin ratkaisuun. Universaalia toimintatapaa tai tyyliä organisoida keskustelutilanne ei ole olemassa. Sovittelijalla tulee olla vaikutusvaltaa luoda turvallinen tila, jossa luottamus konfliktin osapuoliin ja sosiaaliseen tilanteeseen ovat läsnä. Yhteisösovittelussa ihmisten tarpeiden tulisi olla toiminnan lähtökohdana ja strukturoidun dialogin mallia tulisi soveltaa tilanteen vaatimalla tavalla. Tässä sosiaalisella pelisilmällä on ennennäkemättömän tärkeä merkitys.

3.3 Työpaja 3 – Dialogisen keskustelun menetelmä tukemassa demokratiaa ja luottamusta

Työpajan vetäjä: Työnohjaaja, kouluttaja Olli-Pekka Ahtiainen, Aretai Oy, Dialogiakatemia
Oikeusministeriön tuki: Mia Luhtasaari ja Krista Nuutinen
Raportointi ja teksti: Lauri Korvenmaa, Helsingin yliopisto

Työpajan 3 tavoitteena oli dialogi-käsitteen avaaminen ja dialogitaitojen harjoittelu. Työpajan koordinoi työnohjaaja ja kouluttaja Olli-Pekka Ahtiainen Aretai Oy:stä. Osallistujia oli noin 30 muun muassa Ely-keskuksista, Maahanmuuttovirastosta, seurakunnista, Työväen sivistysliitosta, Väestöliitosta, Jyväskylän yliopistosta, Stadin ammattipoliteistosta, Siirtolaisuusinstituutista, Etnosta ja Lastensuojelun keskusliitosta.

Työpaja aloitettiin harjoituksella, jossa hakeuduttiin entuudestaan tuntemattomien ihmisten seuraan ja keskusteltiin jonkin aikaa kysymyksestä: "Miten sinä ymmärrät dialogin?". Tehtävänannon tavoitteena oli saada ihmiset jäsentämään sanaa itselle ja pohtimaan, mitä merkityksiä käsitteeseen sisältyy. Tämän jälkeen avattiin keskustelu, jossa purettiin tehtävän aikana esiin nousseita teemoja.

Purku lähti liikkeelle osallistujien seuraavista kommentteista: Onko dialogin käsitteeseen sisäänrakennettuna ajatus yhteisymmärryksestä? Tuottaako dialogi aina muutosta? Onko sen tavoitteena muuttaa toisen mielipide? Onko se menetelmä vai päämäärä? Yksi osallistujista nosti esiin huomion, että dialogi ei välttämättä sisällä puhetta, vaan sitä voi ja tulee käydä myös muilla menetelmillä.

Ahtiainen kommentoi, että dialogi voi olla väline ja päämäärä yhtäaikaista. Hän myös nosti esiin, että kun hän puhuu dialogista, niin hän edustaa vain yhtä näkemystä, mutta määritelmiä voi olla monia. Yksi keskeinen ja yleinen määritelmä dialogille voisi kuitenkin olla: miten olla jatkuvasti läsnä ja miten olla jatkuvasti valmis muuttamaan omia näkemyksiäni kuulemani perusteella?

Ahtiainen jatkoi dialogin määrittelemistä seuraavasti: yleisesti dialogi tähtää ymmärryksen lisäämiseen 1) käsiteltävästä asiasta, 2) toisista ihmisistä ja 3) omasta itsestään. Edellytys dialogille on kuitenkin se, että puhumme samasta asiasta; ilman yhteistä teemaa dialogi ei ole mahdollinen. Tämä edellyttää sitä, että meillä on joitain jaettuja merkityksiä, joiden pohjalta voimme verrata eriäviä näkökantojamme. Ahtiaisen mukaan joka kerta, kun osallistumme dialogiin, muuttaa osallistuminen meitä jollain tapaa, sillä avatessa itsemme toiselle ihmiselle emme voi välttyä omaksumasta uusia vaikutteita.

Koska dialogin tavoite on selkeyttää käsiteltäviä asioita, on tärkeää kiinnittää huomiota siihen missä määrin meillä on jaettu ja henkilökohtaisia merkityksiä. Meillä kaikilla on omat kokemushistoriamme, joista käsin kohtaamme maailman ja reagoimme ympäristöömme. Ahtiainen käytti vertausta, jonka mukaan taaksemme aukeaa "historiakolmio", joka sisältää kaiken henkilökohtaisen kokemuksemme. Tämän tiedostaminen dialogia käydessä auttaa löytämään päällekkäisyyksiä toisen ihmisen merkityksien kanssa ja ymmärtämään, miksi yhteistä käsitteistöä ei osittain löydy.

Eräs osallistujista kertoi työskentelevänsä opettajana maahanmuuttajanuorten kanssa. Työssä yksi vaikea aihe on seksuaalisuus ja homoseksuaalisuus. Joskus keskustelua on todella vaikeaa käydä, koska toinen osapuoli ei halua olla vuorovaikutuksessa. Osallistuja pohti, onko toista mahdollista pakottaa dialogiin? Ahtiaisen mukaan dialogiin pakottaminen ei sinänsä ole mahdollista. Toinen osallistuja huomautti, että vaikka toinen ei lähtisikään mukaan dialogiin, niin jokainen voi silti itse käyttää dialogisia menetelmiä. Näin tuomme vähintään dialogin mahdollisuuden tilanteeseen.

Tähän jatkoksi yksi osallistujista nosti esiin, että ihmiset eivät tosiaan aina ole halukkaita dialogiin. On tilanteita, joissa toinen ei halua selittää itseään ja avata omaa maailmaansa toiselle ihmiselle, vaikka tämä tarkoittaisikin, että ei tule ymmärretyksi. Mikä siis motivoi ihmisiä dialogiin?

Ahtiainen mukaan dialogi on ideaali, jolla ei pyritä yksiselitteisesti ratkaisuun. Dialogin tavoite on keskustelijoiden tasa-arvon toteutuminen tilanteessa ja näkemysten moninaisuuden mahdollistaminen. Tämä ei välttämättä tue lopputulosta, jossa kaikki olisivat samaa mieltä - päinvastoin se saattaa nimenomaan tuoda esiin, kuinka erilaiset näkemykset keskustelijoilla on tilanteesta. Tärkeää on kuitenkin kuulluksi tuleminen kokemus, joka synnyttää osapuolissa luottamusta. Tästä voidaan päästä yhteisymmärrykseen, jota ei silti tule sekoittaa samanmielisyyteen.

Tämän seurauksena keskustelussa nousi esiin dialogin ikuinen ongelma: miten voi ymmärtää, jos ei hyväksy ja voiko ymmärrys tällaisessa tilanteessa johtaa vielä voimakkaampaan polarisoitumiseen? Onko naivia ajatella, että dialogi johtaisi aina johonkin positiiviseen? Eikö ole myös mahdollista, että se johtaa vastakkainasettelun lisääntymiseen, kun tajuaa miten eri mieltä toinen ihminen loppujen lopuksi on? Eräs osallistuja käytti esimerkkinä A2 -iltoja, jotka metodisesti vaikuttavat dialogilta, mutta eivät useinkaan näytä johtavan ymmärryksen lisääntymiseen, vaan nimenomaan vastakkaisten asemien vahvistumiseen.

Ahtiainen muistutti, että dialogi ei tarkoita vain keskustelua. Joku tilanne voi ulkoa päin katsottuna vaikuttaa dialogiselta, vaikka ei todellisuudessa ole dialoginen. Tämä johtuu siitä, että dialogi on myös sisäinen prosessi, joka edellyttää kärsivällisyyttä. Miten olla läsnä omassa mielessä ja kehossa, jotta voi rauhoittua toisen puheen äärelle ja todella kuulla kaiken mitä toinen sanoo?

Eryteisesti harjoittelua vaativa taito on omien reaktioiden havainnoiminen ja kyky suhtautua niihin kiinnostuneesti ja maltillisesti. Keskeisiä kysymyksiä tämän kannalta ovat muun muassa: Miten kuuntelen toista ja samalla myös omaa sisäistä puhettani? Miten siedän omastani poikkeavia näkemyksiä ja miten valmis olen muuttamaan omia näkemyksiäni? Näin dialogin voi nähdä elämäntapana ja sisäisenä harjoituksena, joka myötävaikuttaa maailmaan laajemmin, vaikka yksittäiset tilanteet eivät varsinaista dialogia mahdollistaisikaan.

Ahtiainen myös painotti luottamuksen roolia dialogissa yhtenä sen tavoitteista, mutta myös periaatteena. Dialogilla pyritään luomaan pitkällä aikavälillä luottamusta eikä tätä luottamusta ei tulisi käyttää väärin silloinkaan, kun oppii ymmärtämään toisen maailmankuvaan, mutta ei kykene tai halua suvaita sitä. Koska tavoite on keskusteluyhteyden luominen ja ylläpitäminen, tulee luottamusta pyrkiä vaalimaan silloinkin kun toisen maailmankuvaa ei suvaitse.

Dialogin haasteeksi myös nostettiin se, että dialogeissa on usein monia osallistujia ja on haastavaa luoda tilanne sellaiseksi, jossa kaikki saataisiin osallistettua ja kaikki pääsisivät ääneen. Usein monia näkökantoja jää piiloon, koska ihmiset kommunikoivat eri tavoilla erilaisissa tilanteissa. Onnistuneessa dialogisessa tilanteessa tämä tulisi kyetä ottamaan huomioon.

Tähän liittyen yksi osallistujista toi esiin sen, miten dialogeissa määrittyy jonkun ryhmän tai tahon edustaminen: Miten määritellään tai määrittyy se, että joku edustaa jotakin? Tällä hän tarkoitti sitä, että esimerkiksi vähemmistöryhmien jäsenen usein katsotaan edustavan koko ryhmää, kun taas valkoisen suomalaisen katsotaan lähtökohtaisesti edustavan vain itseään. Tämä on dialogeja hämmentävä elementti ja useinkaan ei ole yksilön vallassa luetaanko hänet jonkun ryhmän "edustajaksi" vai ei, sillä määrittely voi tapahtua ulkoapäin. Toinen osallistuja huomautti myös, että eri tilanteissa ihmisillä aktivoituvat eri identiteetit ja tämä vaikuttaa merkittävästi siihen miten eri tilanteissa toimitaan. Riippuen sosiaalisesta kontekstista dialogiin tähtäävä lähtötilanne voi rakentua monilla eri tavoin ja tähän voi olla vaikea vaikuttaa.

Osallistujien taholta myös kommentoitiin valtarakenteita ja erilaisia hierarkioita. Olemme usein tilanteissa, jotka ovat eri tavoilla hierarkkisia ja omaavat valtarakenteita. Joskus nämä ovat piileviä ja joskus näkyvämpiä. Hierarkiat ja valtarakenteet kuitenkin määrittelevät sen, miten dialogia käydään ja missä dialogin rajat kulkevat. Miten tähän tulisi suhtautua, jos dialogin tavoite on tasa-arvoinen

keskustelutilanne? Erään osallistujan mukaan yksi keino tämän purkamiseen on ainakin oman aseman tunnistaminen ja tiedostaminen dialogia käydessä.

Ahtiainen käsitteli puheessaan myös moderoituja dialogeja, joissa joku ulkopuolinen taho johtaa dialogia ja toimii osapuolten välittäjänä. Yksi osallistuja nosti esiin, että hänen mielestään tämä ajatus kuulostaa jokseenkin vieraalta - eikö tämänkaltainen ajattelu edusta melko vähäistä uskoa ihmiseen? Eikö olisi myös mahdollista luottaa siihen, että ihmiset osaavat kohdata toisiaan itsestään käsin ilman ulkoisen tahon moderointia? Ahtiaisen mukaan tähän kykyyn tulee osata luottaa, mutta toisaalta moderoinnin elementtiä eri muodoissa on vaikea ylittää, kun pyrimme rakentamaan yhteiskunnallista dialogia.

Työpajan loppua kohden tehtiin vielä toinen harjoitus, jossa eteen tuli istumaan viisi työpajan osallistujaa tehtävänä käydä dialogia työpajan teemoista. Muiden osallistujien tehtävä oli vain kuunnella. Keskustelussa nousivat esiin dialogin rajat: joskus dialogi ei voi toimia ja silloin tarvitaan muita menetelmiä. Yhdeksi tällaiseksi menetelmäksi esitettiin sovittelumenetelmää, jossa yhteisymmärrystä ei varsinaisesti pääse syntymään ja jokin kolmas osapuoli auttaa tahoja löytämään riittävän kompromissin. Keskustelun jälkeen vaihdettiin puhujat. Tässä kohtaa Ahtiainen nosti esille kysymyksen siitä, olimmeko olleet läsnä itsestämme ja toisistamme ja todella kuunnelleet, mistä edessä olleet osallistujat keskustelivat. Edessä käydyn keskustelun osalta todettiin, että sinänsä tällainen harjoitus ei toimi, koska emme ole tilanteessa, jossa olisimme aidosti erimielisiä jostakin asiasta. Dialogin voi siis olla rakennetuissa harjoittelutilanteissa hieman haasteellista. Ihmisiltä voi puuttua tilanteessa esimerkiksi voimakkaat tunteelliset reaktiot, jotka todellisuudessa määrittävät niitä tilanteita, joita dialogilla pyritään helpottamaan.

Harjoituksen jälkeen keskustelussa palattiin vielä dialogin edellytyksiin. Osallistujat nostivat keskustelussa esiin sen, että dialogi ei useinkaan ole ensimmäinen reaktio tilanteisiin ja tästä syystä dialogia tulee pohjustaa eri tavoin. Tärkeää on saada aikaiseksi yhteinen päämäärä dialogiin. Jos päämäärä ovat aivan erilaiset, niin silloin tämä on vaikeaa. Kaikilla yhteiseen dialogiin pyrkivillä tahoilla tulee siis lähtökohtaisesti olla jaettu näkemys siitä, että dialogilla olisi jotain annettavaa heille.

3.4 Työpaja 4: Luottamusta rakentamassa – Tutkimuksellisia ja käytännöllisiä lähestymistapoja

Työpajan vetäjät: erikoistutkijat Johanna Leinonen ja Eveliina Lyytinen, Siirtolaisuusinstituutti, maahanmuuttokoordinaattori Liselott Sundbäck, Kuntaliitto

Oikeusministeriön tuki: Nina Suorsa

Raportointi ja teksti: Onerva Martikainen

Eveliina Lyytinen avasi työpajan asiantuntijapuheenvuorolla luottamuksen käsitteellisestä pakolaistutkimuksessa. Luottamustutkimus on hyvin kirjavaa ja luottamusta ei ole määritelty yleisesti hyväksytysti. Tähän vaikuttaa se, että luottamustutkimus on monialaista ja tutkimusta tehdään sekä laadullista että määrällistä. Luottamuksen määrittely jakaantuu kahteen päähaaraan: suhteellinen ja tunneperäinen ymmärrys luottamuksesta sekä rationaalinen riskiin perustuva ymmärrys luottamuksesta. Lyytisen oman määritelmän mukaan luottamus on ”positiivinen tunne luotettavasta tai luotettavan aikeista ja käyttäytymisestä”. Luottamus on diskursiivisesti rakentunut tunne, joka perustuu luottajan ja luotettavan väliseen suhteeseen. Luottamus voi myös heikentyä tai se voidaan menettää.

Lyytisen mukaan luottamusta voidaan teoretisoida käsitteellisen viitekehyksen avulla. Luottamusta voidaan käsitteellistää suunnan ja skaalan perusteella. Skaala viittaa siihen, millä tasoilla luottamusta tarkastellaan. Luottamusta voidaan tarkastella esimerkiksi viranomaisen ja ihmisen välisenä tai ihmisten keskinäisenä luottamuksena. Suunta viittaa siihen, keneen luottamus suuntautuu. Sosiaalinen luottamus suuntautuu toisiin ihmisiin, institutionaalinen luottamus puolestaan viittaa ihmisten kykyyn luottaa eri instituutioihin. Toinen viitekehyksen käsite on yhteiskunnallinen, kulttuurinen ja historiallinen konteksti, jossa luottamus rakentuu. Kolmanneksi yksilölliset ominaisuudet ja niiden intersektiot vaikuttavat luottamukseen. Neljäs viitekehyksen käsite on aika: Luottamus rakentuu pitkällä aikavälillä ja muuttuu ajan kuluessa.

Seuraavaksi erikoistutkija Johanna Leinonen esitteli metodologisia ja tutkimuseettisiä näkökohtia luottamukseen. Määrällinen luottamustutkimus kysyy, miten luottamus muutetaan mitattavaksi käsitteeksi. Kokeellisen tutkimuksen avulla luottamusta on tutkittu käyttäytymisenä ja kyselytutkimusten avulla asenteina. Määrällisen tutkimuksen tavoitteena on tutkimustulosten yleistäminen ja keinona laajan tutkimusjoukon käyttäminen. Laadullisessa luottamustutkimuksessa on korostettu puolestaan yksilön omia kokemuksia, luottamuksen määritelmää ja luottamusta prosessina. Kontekstiin ja kulttuurisidonnaisiin näkökulmiin luottamuksesta on kiinnitetty huomiota.

Lopuksi Leinonen puhui luottamuksen tutkimiseen liittyvistä tutkimuseettisistä haasteista. Patricia Hynesin mukaan (2003) luottamuksellinen suhde tutkijan ja tutkittavan välillä on onnistuneen tutkimuksen edellytys. Luottamuksen rakentaminen voi kuitenkin olla monissa tapauksissa haasteellista. Pakolaisuus ja siihen liittyvä epäluottamus sekä haavoittuvassa asemassa olevien tutkiminen voivat tuoda haasteita. Usein tutkija pyrkii rakentamaan luottamusta erottamalla selkeästi viranomaistahoista. Luottamusta voi edistää myös yksityisyyden suoja, kulttuurista herkkyyttä ja empaattisuutta sekä yhteistyötä korostamalla. Tutkimusta voi tehdä pikemmin pakolaisten kanssa kuin pakolaiset pelkkänä tutkimuskohteena.

Maahanmuuttokoordinaattori Liselott Sundbäck piti työpajan kolmannen asiantuntijapuheenvuoron luottamuksesta kotouttamisen ohjaustyössä. Ohjaustyötä tekevät viranomaiset, kolmannen sektorin ohjaajat, vapaaehtoiset, ystävät ja erilaiset oppilaitokset. Sundbäck avasi luottamuksen syntymisen haasteita ohjaustyössä: lyhyt aika, ohjaajan toimien oikeellisuuteen luottaminen, ohjaustyötä koskeva kattava säännöstö ja luottamuksen rakentaminen ilman viranomaisen päätäntävällän heikentymistä. Lisäksi luottamuksen syntyminen edellyttää sitä, että ohjaajan ja ohjattavan voidaan luottaa puhuvan totta. Sundbäckin mukaan ohjaustyö vaatii ohjaajalta jatkuvaa omien toimintatapojen arviointia.

Ohjaustyön ja sen haasteiden tarkastelun jälkeen Sundbäck käsitteli sosiaalista ja institutionaalista luottamusta ohjaustyössä. Sosiaalinen luottamus rakentuu ohjaajan ja ohjattavan välille. Sosiaalinen luottamus syntyy, kun yksilöt kohdataan yksilöinä, korostetaan kuuntelemista ja kunnioittamista sekä tunnustetaan yhteiskunnalliset valtasuhteet. Institutionaalinen luottamus rakentuu puolestaan ohjattavan ja instituution välille. Sitä on edistetty omankielistä ohjausta tarjoamalla, kulttuuritulkkeja käyttämällä, asiakaslähtöisen palvelun avulla ja sähköistä asiointia tukemalla. Luottamuspuolassa ohjattavat voivat kääntyä kolmannen sektorin tai oman vähemmistöryhmänsä edustajien puoleen.

Työpajan osallistujat kommentoivat, että myös kantasuomalaisilla voi olla samankaltaista epäluottamusta viranomaistahoja kohtaan kuin maahanmuuttajilla. Lisäksi pääteltiin, että luottamuksen rakentaminen on hyvin aikaa vievää, mutta saavutettu luottamus voidaan kuitenkin menettää hetkessä.

Asiantuntijapuheenvuorojen jälkeen osallistujat tekivät yhdessä luottamusjana-harjoituksen. Harjoituksessa muodostettiin kahden ääripään välille sijoittuva ihmisjana. Toinen ääripää kuvasi täydellistä luottamusta, toinen täydellistä epäluottamusta. Tämän jälkeen kysyttiin kaksi kysymystä ja pyydettiin osallistujia asettumaan janalla omaa luottamustaan kuvaavaan kohtaan. 1) Luotatko naapuriisi? Suurin osa osallistujista vaikutti luottavan, mutta myös keskivaiheille asettui henkilöitä. 2) Luotatko suomalaiseen oikeusjärjestelmään? Oikeusjärjestelmän suhteen oli enemmän epäluottamusta kuin naapurin, myös keskelle kertyi enemmän väkeä.

Ryhmätyöskentely

Työpajan osallistujat jakautuivat pienryhmiin ja kullekin ryhmälle annettiin kaksi alla mainituista kysymyksistä pohdittavaksi.

- 1) Miten luottamus tulee esiin omassa työssänne? Pyrittekö mittamaan tai arvioimaan sitä jollakin tapaa?
- 2) Miten voitte työssänne rakentaa luottamusta ja miten voitte pyrkiä eheyttämään sitä sen rikkoutuessa?
- 3) Keihin teidän tulee työssänne voida luottaa? Entä mahdollisten asiakkaidenne?
- 4) Mikä rooli luottamuksella on hyvien väestösuhteiden kehittämisessä ja ylläpitämisessä?

Pienryhmien vastaukset:

1) Luottamus tulee esiin arvostavana kuuntelemisena sekä tasaveroisuuden korostamisena. Myös ihmisen kohtaaminen ihmisenä sekä erilaisten roolien mahdollistaminen ilmaisevat luottamusta. Luottamusta voi olla vaikea arvioida tai mitata, mutta onnistuminen konfliktin sovittelussa tai asiakkaan hakeutuminen uudestaan saman palvelun piiriin voi olla merkki onnistumisesta. Myös erilaisten asiakaskyselyiden avulla voidaan arvioida luottamusta ja onnistumisia. Pohdittiin, että työn arviointia pitäisi kehittää, koska se koettiin melko hankalaksi.

2) Luottamusta voi rakentaa tietynlaisen ennakkoluulottomuuden ja ihmisten hyvyyteen luottamisen avulla. Samankaltaisuuksien korostaminen luottamussuhteen eri osapuolten välillä voi edesauttaa luottamuksen rakentamista. Ihmisen kohtaaminen ikään, sukupuoleen, ihonväriin ja etniseen taustaan katsomatta sekä toiminnan läpinäkyvyys, päätösten perustelu, koulutus ja sosiaalinen esteettömyys edesauttavat luottamuksen rakentumista. Ensimmäiset kontaktit vaikuttavat luottamuksen syntymiseen. Esimerkiksi kokemukset Migrin kanssa voivat heijastua luottamukseen kunnan työntekijöitä kohtaan. Luottamusta voi lisätä myös ottamalla asiakkaan mukaan aktiivisena toimijana ja antamalla hänen olla oman tilanteensa asiantuntija. Myös kuuntelemista pidettiin luottamuksen rakentumisen edellytyksenä. Ohjaaja voi rakentaa luottamusta myös luottamalla itse ohjattavaan ja luomalla luottamuksen ilmapiiriä.

Pienryhmissä huomioitiin, että ennakkokäsityksiä voi esiintyä molemmin puolin. Ohjaajan tausta voi vaikuttaa siihen, kuinka paljon häneen luotetaan. Jotkut luottavat enemmän saman taustan omaavaan ohjaajaan, toiset kantasuomalaiseen.

3) Yhteenvedossa mainittiin monia tahoja, joihin tulisi voida luottaa. Oman ja muiden alojen ihmisiin, valtioneuvostoon, viranomaisiin sekä järjestöihin tulisi pienryhmien mukaan voida luottaa. Epäluottamusta voi syntyä väärinkäytösten takia. Myös työyhteisöön ja esimieheen on voitava luottaa. Lisäksi on keskeistä, että voi luottaa omaan itseensä ja siihen työhön, jota tekee. Asiakkaiden tulisi voida luottaa palvelun tarjoajiin ja viranomaisten päätösten oikeellisuuteen.

4) Yhteenvedossa nähtiin, että luottamuksella on tärkeä rooli hyvissä väestösuhteissa ja niiden rakentamisessa. Vähemmistöryhmän oma aktiivisuus sekä luottamus yhteiskuntaan ja sen toimivuuteen ovat tärkeitä hyvien väestösuhteiden kehittämisessä. Epäluottamus voi osaltaan innostaa osallistumaan, mutta kenties epänormatiivisesti. Luottamuksen kannalta keskeistä on myös luottamus vaikutusmahdollisuuksiin hyvien väestösuhteiden kehittämisessä.

3.5 Työpaja 5: Väestösuhteiden mittaaminen, seuranta ja edistäminen osana yhdenvertaisuussuunnittelua

Työpajan vetäjät: Ylitarkastaja Katriina Nousiainen ja erityisasiantuntija Panu Artemjeff, oikeusministeriö
Projektipäällikkö Laura Jauhola, Owl Group Oy,
Toiminnanjohtaja Mikko Väisänen, Pirkanmaan Seta ry
Raportointi ja teksti: Heini Huotarinen, oikeusministeriö

Etno-foorumin viides työpaja käsitteli väestösuhteita koskevaa tiedonkeruuta ja tiedon hyödyntämistä. Tarkoituksena oli oppia, miten hyviä väestösuhteita voidaan käytännössä edistää. Hyvät väestösuhteet ja yhdenvertaisuus kulkevat käsi kädessä: Hyvien väestösuhteiden mittaaminen on yhdenvertaisuuden arviointia. Hyvien väestösuhteiden osa-alueet – asenteet, turvallisuuden tunne, vuorovaikutus, osallisuus – konkretisoivat yhdenvertaisuuden käsitettä ja tuovat sen arjen tasolle. Yhdenvertaisuussuunnittelussa kannattaa siis rohkeasti katsoa laatikon ulkopuolelle.

Aluksi Panu Artemjeff oikeusministeriöstä esitteli väestösuhdepolitiikan kehittämistä ja hyvien väestösuhteiden mittaamista. Yhteiskunta muodostuu aina yksilöiden muodostamista ryhmistä, minkä vuoksi näkökulmaa voi laajentaa myös maahanmuuttopolitiikan ulkopuolelle. Tietoon perustuva päätöksenteko edellyttää seurantaa. Hyvien väestösuhteiden malli tarjoaa lähtökohdan sille, miten voidaan toteuttaa tiedonkeruuta. Yksilö ja yhteiskuntarakente ovat usein yhteiskunnallisessa keskustelussa esillä, mutta väestösuhdenäkökulmassa myös perhe, yhteisö ja ympäristö ovat keskeisiä. Esimerkiksi identiteetit ja identiteettipolitiikka ovat merkityksellisiä hyvien väestösuhteiden näkökulmasta.

Laura Jauhola ja Janika Keinänen Owl Group Oy:stä esittelivät paikallista media-analyysia työkaluna, joka voidaan toteuttaa itse systemaattisesti tai käyttäen maksullista mediatietokantaa. Osumat analysoidaan – esimerkiksi, onko uutinen yleiskuvaltaan positiivinen. Forssan tapauksessa selvitettiin Boolean-haun avulla turvapaikkoja, pakolaisia tai vastaanottokeskuksia koskevia julkaisuja. Forssassa oli sattunut kaksi paljon huomiota saanutta negatiivista tapahtumaa, mikä osaltaan vaikutti siihen, että uutisoinnista välittyi hyvin negatiivinen kuva väestösuhteista paikkakunnalla. Hyvät uutiset liittyvät vapaaehtoistyöhön ja yksittäisten henkilöiden aktiivisuuteen. Analyysi on tärkeää, jotta voidaan suunnata keskustelua, tunnistaa muutostarve ja tehdä pitkäjänteistä yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Keskustelussa tuotiin esiin, että tämä on yksi pilottikokemus ja jatkossa voisi olla hyvä tarkastella aineistoa myös laadullisesti.

Toisen alustuspuheenvuoron piti Mikko Väisänen, joka on Pirkanmaan Setan toiminnanjohtaja ja työskentelee Sinuiksi-hankkeessa. Vuodesta 2015 asti yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolaki ovat antaneet työkaluja oikeuksien edistämiseen. Joka kymmenes kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön, mutta jokainen on myös yksilö. Siksi moninaisuuden huomioon ottaminen kaikessa toiminnassa on keskeistä. Hankkeen keskeisenä kysymyksenä oli, miten asiakas voi tietää, että sosiaali- ja terveystalveissa hänet otetaan vastaan omana itsenään. Suuri osa ihmisistä kokee edelleen tarpeelliseksi suojata omaa identiteettiään, minkä vuoksi he ovat kaapissa. Hanke teki kyselyn sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohtaamisesta. Kyselyvastauksista selvisi, että asiakas ei yleensä saa tietää ennen palveluun tuloa, että hänet osataan kohdata sensitiivisesti ja yhdenvertaisuutta arvostaen. Noin 80 % ammattilaisista koki, että seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteetin puheeksi ottaminen tarvittaessa on luontevaa. Saatua tietoa on sovellettu mm. Tampereen kaupungin yhdenvertaisuussuunnitelmassa.

Työpajan 5 keskeisenä kysymyksenä oli, miten hyviä väestösuhteita voidaan mitata. Käytiin läpi, kuka kerää tietoa ja miten, sekä miten tietoa hyödynnetään.

Tietoa, jota tarvitaan, jotta saataisiin kokonaiskuva paikallisista väestösuhteista:

- tietoa ryhmien ja yksilöiden kokemuksista
- tietoa vuorovaikutuksesta ja asenteista (esimerkiksi eri ammattiryhmät)
- tietoa ryhmien sisäisistä keskusteluista (ryhmien sisäiset ongelmat)
- viranomaistietoa ja palveluiden käyttäjätietoja
- tietoa esteistä osallistua (esimerkiksi kieli, sukupuoli)
- tietoa virtuaalisista yhteisöistä (esimerkiksi verkostanalyysit)
- tietoa yksilön kokemuksista eri ryhmiin kuulumisesta ja rooleista eri yhteisöissä.

Käytössä olevia tiedonkeruun mekanismeja, jotka tuottavat tietoa väestösuhteiden teemoista:

- hyvinvointikyselyt (kuten UTH-tutkimus, ATH-tutkimus, Saara ja Rosa)
- projektien hauissa ja raportoinneissa tuotetut materiaalit (myös yleistason indikaattoreita)
- kotoutumissuunnitelmat ja yhdenvertaisuussuunnitelmat
- sähköiset järjestelmät esimerkiksi terveydenhuollossa
- vaikuttamistoimielinten ja järjestöjen tieto vähemmistöistä
- neuvolat, kouluterveyskysely, varusmiespalvelu, PISA, nuorisobarometri
- poliisin rikosilmoitustilastot ja Poliisi-AMK:n tutkimukset
- kuntien sähköinen hyvinvointikertomus SKVK, syrjinnänseurantajärjestelmä
- arvokyselyt (esimerkiksi EVA- ja EU-kyselyt)
- YK-raportit.

Toimijoita ja toimijoiden rooleja:

- maakunta (sote-palvelut)
- kuntalainen (esimerkiksi kuntalais- ja pitäjäraadit, keskustelufoorumit)
- akateeminen tiedonkeruu ja tiedon palautuminen yhteisöön/alueelle
- kaupalliset toimijat
- kolmas sektori (suora yhteys ja kokemusasiantuntijuus tilastotiedon rinnalle).

Toimijoilla olisi hyvä olla selkeät roolit ja toimintaa tulisi koordinoita niin, että vältetään päällekkäisyyksiä. Tiedonkeruun esteitä tulisi purkaa, mutta samalla olisi pyrittävä säilyttämään tiedon selkeä omistajuus. Tärkeää on myös pohtia, mitä tiedolla tehdään.

Tiedon hyödyntäminen ja käyttö:

- osallisuuden kokemuksen vahvistaminen
- avustukset
- valtavirtaistaminen (ihmisyys yhdistävänä tekijänä)
- viranomaisten ja järjestöjen yhteistyö
- yhdenvertaisuuden toteutuminen
- tarpeiden ja oikeiden toimijoiden / ihmisten tavoittaminen
- vaihtoehtojen tarjoaminen
- tiedonkeruuprosessi, jossa syntyy vuorovaikutusta ja opitaan toisilta
- tietojen käyttötarkoitus ilmi avoimesti ja aikaisin
- sensitiivisyys palveluissa ja päätöksenteossa lisää luottamusta
- tieto toimivista keinoista ja positiivisista kokemuksista tulevaisuuden rakentamisessa.

4. SILTOJA – HYVIEN VÄESTÖSUHTEIDEN VAIKUTTAJA – PANEELI

Iltapäivän työpajojen jälkeen yleisö palasi seminaarisaliin. Paneelikeskusteluun osallistuvat sisäministeriön kansliapäällikkö ja Etnon varapuheenjohtaja Päivi Nerg sekä työpajojen vetäjät: työnohjaaja, kouluttaja Olli-Pekka Ahtiainen (Aratai Oy, Dialogi Akatemia), erikoistutkija Eveliina Lyytinen (Siirtolaisuusinstituutti), päällikkö Miriam Attias (Naapurussovittelun keskus) sekä erityisasiantuntija Panu Artemjeff (oikeusministeriö). Paneelin avauksena Abdulkarim pyysi Ahtiaista, Lyytistä, Attiasta ja Artemjeffia tiivistämään iltapäivän työpajojen sisällöt (ks. raportin kappale 3.).

Työpajojen sisältöjen lyhyiden esittelyjen jälkeen Abdulkarim totesi, että virkamiehiä on pidetty perinteisesti hyvin neutraaleina, mutta nyt puhuvat vaikuttavat jyrkentyneen. Abdulkarim kysyi kansliapäällikkö Nergiltä, mitä merkitystä on yhteiskuntarauhaa ajatellen sillä, jos virkamiesten puheet koventuvat samalla, kun yleinen ilmapiiri tiukentuu.

Aluksi Nerg kertoi olevansa erittäin iloinen työpajoissa käsitellyistä teemoista, kuten keskustelusta luottamuksesta, dialogista ja väestösuhteista sekä tietoon perustuvasta päätöksenteosta. Suomessa tarvitaan keskustelua arvoista. Keskustelua tulisi uskaltaa käydä dialogisesti niin, että voidaan olla myös eri mieltä asioista. Kysymykseen virkamiesten kielenkäytön tiukentumisesta Nerg totesi, että sitä on ehkä helpompaa arvioida ulkoa päin. Itse hän kokee puhuneensa tiukasti siitä, ettei suomalaisen oikeusjärjestelmän tulisi antaa rapautua. Suomessa on jo tällä hetkellä ihmisiä, joiden luottamus on heikentynyt ja jotka alkavat tästä syystä käyttää oman käden oikeuttaan, totesi Nerg. Tämä kehitys on suuri uhka hyvinvointiyhteiskunnalle. Nergin mukaan usein monet osapuolet kantavat huolta samasta ongelmasta. Kun aletaan etsiä ratkaisuja, voi kuitenkin olla vaikea ymmärtää toista. Tämän vuoksi tarvitaan dialogia.

Juontaja Abdulkarim jatkoi toteamalla, että ilmiö on havaittavissa keskustelussa oikeusjärjestelmästä. Hänen mukaansa vaikuttaa siltä, että on tapahtunut jako niihin, jotka puolustavat suomalaista oikeusjärjestelmää ja niihin, joiden mukaan sen virheitä tulisi alkaa korjata. Abdulkarim kysyi kansliapäällikkö Nergiltä, että huomaako hän ohipuhumista tässä suhteessa. Nerg vastasi myöntävästi ja pohti, luotetaanko siihen, että oikeusjärjestelmä tai virastoihin tehtävien tarkastusten kautta esimerkiksi Maahanmuuttoviraston virheelliset päätökset korjataan. Luotetaanko siihen, että virheitä todella korjataan ja systeemi toimii? Attias totesi, ettei aina täysin usko aitoon yritykseen tutkia kunnolla. Attias viittasi erääseen sovittelutapaukseen, jossa kielteinen oleskelulupa oli perusteltu henkilöön kohdistuvalla rikosepäilyllä, eikä lainvoimaisella tuomiolla.

Juontaja Abdulkarim kysyi, millä tavalla ihmiset saadaan luottamaan systeemiin? Mitä vaatii se, että eri osapuolten näkemykset tulevat lähemmäs toisiaan? Artemjeff vastasi, että syrjintää koettaessa tulee hakea apua. Sitä varten on olemassa erilaisia järjestelmiä ja oikeustoimielimiä. Luottamus näihin järjestelmiin on avainasemassa. Artemjeffin mukaan tuomioistuinten neutraalius on tärkeää, mutta samaan aikaan tarvitaan myös matalan kynnyksen oikeusturvakeinoja ja paikkoja, joissa ihmiset voivat aidosti kokea tulleen kuulluksi oli päätöksen lopputulos mikä tahansa.

Lyytinen jatkoi toteamalla, että käytäntöjä tarkastelemalla voidaan havaita, miten instituutiot ansaitsevat luottamusta. Diskurssinäkökulmasta tarkasteltuna voidaan esimerkiksi arvioida, miten turvapaikkapäätöksiin liittyvät instituutiot viestivät päätöksistä, ja miten avoimesti ja läpinäkyvästi päätöksiä tulee perustella. Tällä hetkellä esimerkiksi turvapaikanhakuprosesseihin liittyvää perustelua ei ehkä ole tapahtunut riittävässä määrin luottamuksen rakentumisen kannalta. Tutkimuksen näkökulmasta instituutionaalinen luottamus rakentuu kohtaamisten kautta. Ihmiset luottavat keskimäärin enemmän sellaisiin instituutioihin, joiden kanssa he voivat kokea jakavansa samat arvot. Luottamus voi rakentua hitaasti, mutta ennen kaikkea luottamuksen eheyttäminen sen menettämisen jälkeen on pitkä prosessi.

Juontaja Abdulkarim kysyi Nergiltä, millaisena hän kokee roolinsa virkamiehenä, kun yhtä aikaa pitäisi puolustaa oikeusvaltiota ja kuunnella ihmisiä, jotka sanovat, ettei luottamus ole vakaa.

Nerg kertoi, että tällä hetkellä moni kysyy, ovatko käytössä olevat turvapaikkapolitiikan kriteerit todella suomalaista tai eurooppalaista politiikkaa. Nergin mukaan lain pohja ei aina vastaa sitä, minkä ihmiset kokevat oikeudenmukaiseksi. Tämä voi synnyttää kokemuksia siitä, että viranomaispäätökset ovat väärä. Myös virheellisiä päätöksiä toki tehdään, hän huomautti. Nergin mukaan pitäisi saada enemmän julkista keskustelua siitä, millaista turvapaikkapolitiikkaa suomalainen yhteiskunta haluaa ja millaista turvapaikkapolitiikkaa ihmiset toivovat. Suomalaisten on esimerkiksi vaikea ymmärtää tilannetta, jossa ihminen on asunut maassa vuoden ja kotoutunut hyvin, mutta saa silti kielteisen päätöksen. Mikäli laki kuitenkin määrittää tilanteen näin, on viranomaisten toimittava lain määrittämällä tavalla. Tällaisissa tilanteissa sekoittuvat oikeudenmukaisuuden tunteesta syntyvät käsitykset siitä, mitä pidetään oikeana ja viralliset eurooppalaiset turvapaikkakriteerit.

Attias totesi, että ihmiset eivät luota turvapaikkapäätöksiin siksi, että ihmisten koettuja pelkoja ei pidetä objektiivisesti perusteltuina, vaikka päätöksistä on runsaasti yksityiskohtaista tietoa ja ihmisten perustelut voivat olla uskottavia. Nergin mukaan asia ei ole näin yksinkertainen. Hänen mukaansa yksi keskeinen ongelma Attiaksen kuvaaman tilanteen kannalta on se, ettei eurooppalaisessa turvapaikkakriteeristössä tunnisteta kunnolla sotapakolaisuutta. Haaste ei ole kenenkään mielipide, vaan kysymykseen tulisi vaikuttaa lainsäädännön avulla. Abdulkarim kiitti panelisteja ja kutsui lavalle päätöspuheenvuoron pitäjän.

5. PÄÄTÖSPUHEENVUORO – AMMATTILAISKORIPALLOILIJ JA VUODEN NUORI EUROOPPALAINEN 2015 SHAWN HUFF

Shawn Huff kertoi syntyneensä kaksikulttuuriseen perheeseen, jossa isä on Yhdysvalloista ja äiti Suomesta. Huff on viettänyt opintojensa ja koripallon vuoksi elämässään paljon aikaa ulkomailla. Tummalta suomalaiselta kysytään usein kuitenkin myös kotimaassa, mistä hän on kotoisin. Keskustelu taustasta on hyvin usein käytävä läpi ennen kuin uusille tuttavuuksille voi alkaa kertoa Suomesta esimerkiksi ulkomailla, totesi Huff.

Huffin mukaan Suomessa on paljon hienoja asioita, joista yksi on hänen mielestään kuitenkin ylitse muiden, nimittäin vapaus. Huff kuvasi miten tärkeää hänestä on se, että esimerkiksi lapsilla on vapaus liikkua ulkona säästä riippumatta ja ilman pelkoa. Ulkona pelaaminen tuo myös erilaisia ihmisiä yhteen. "Pelikentällä ei ole väliä, mistä olet kotoisin, vaan ainoa asia mikä merkkää on se kuinka hyvin pelaat. On hienoa nähdä, miten ihmiset tekevät asioita yhdessä taustoista riippumatta."

Jotkut asiat voisivat olla myös Suomessa paremmin, Huff jatkoi. Hän kertoi olleensa vastikään paneelissa, jossa ruskea äiti oli kysynyt häneltä, mitä hän voisi tehdä kohdatessaan rasismia. Huff kertoi pohtineensa, että moni ei ehkä halua uskoakaan, miten paljon valtaväestöstä ulkonäöllisesti erilaiset kohtaavat rasismia. Hänen mukaansa rasismien vastustamisessa avainasemassa on se, että lapsille iskostetaan hyvä itseluottamus eikä vääryydelle anneta tilaa. Huff kertoi esimerkin tilanteesta, jossa kukaan kavereista ei ollut sanonut mitään, kun esimies oli ryhmässä kertonut vitsin, jossa tehdään pilaa Afrikasta ja käytetään kuuluisaa "n-sanaa". Huffin mukaan vaikeneminen ja puuttumattomuus ovat haasteita suomalaisessa yhteiskunnassa. Aina on koväänisiä, jotka sanovat kurjia asioita, mutta suurin osa on oikeasti suvaitsevaisia, totesi Huff.

Huffin mukaan on vaikea oppia toisilta ihmisiltä, jos ei ole itse valmis avautumaan. Vaikka uudet asiat tuntuvat pelottavilta, on otettava ensimmäinen askel. Vain näin voi kehittää itseään. Uudet asiat voidaan nähdä uhkana tai mahdollisuutena. On haastavaa oppia asioista, jos toiset ihmiset tai asiat tuntuvat uhkaavilta. Toisin kuin aikuiset, lapset näkevät asioissa herkemmin mahdollisuuksia. Lasten kautta aikuisillekin avautuu tilaisuuksia oppia, että meillä on enemmän samanlaisuuksia kuin eroja – lapset havaitsevat tämän hyvin, totesi Huff. Lopuksi Huff pohti, että jos hän saisi miljoona euroa, yhdenvertaisen ja rasismista vapaan Suomen toteutumiseksi hän sijoittaisi rahat lapsiin, harrastustoimintaan ja joukkueurheiluun.

Yleisöstä kiitettiin Huffia kannustavasta puheenvuorosta sekä huomiosta, että vaikeneminen voi olla kiusaamistakin pahempaa. Abdulkarim kysyi Huffilta, näkeekö hän toivoa muualla kuin joukkuepeleissä. Huff vastasi, että yhtälailla ihmisten kohtaaminen voi tapahtua vaikka runo- tai kulttuurikerhossa. Tärkeintä on se, että tehdään sellaisia asioita, joissa voidaan keskittyä yhteiseen päämäärään ja unohtaa osallistujien taustat, totesi Huff.

”Urheilun kautta lapset voivat oppia, että meissä on enemmän samanlaista kuin erilaista, sanoo @Shuff247 #etnofoorumi’ssa @EtnoEtno”

Hyvistä väestösuhteista Abdulkarim totesi loppuun, että äänekkäimpiä ryhmiä ovat tällä hetkellä rajat kiinni-ryhmittymät ja maahanmuuttoa haitallisena pitävät henkilöt. Abdulkarimin mukaan tosiasia on kuitenkin se, ettei enää tulla palaamaan maailmaan, jossa olisi homogeenisiä yhteiskuntia – eikä esimerkiksi Suomi ole sitä koskaan ollutkaan. Suomessa on paljon lakeja, jotka mahdollistavat kaikkien äänen kuulumisen. Abdulkarim kertoi toivovansa, että myös virkamiehet kuuntelevat tosissaan, mitä kaikilla väestöryhmillä on sanottavanaan.

Liite 1 Työpajan 1 tulokset

Jännitteiden käsittely ja vastakkainasettelun ennaltaehkäiseminen vuoropuhelun avulla pakolaisia vastaanottavissa yhteisöissä Viranomaisten tärkeimmät tehtävät

- Turvata/edistää kaikille yhdenvertaiset ihmisoikeudet statuksesta riippumatta
- Kohdella/kohdata ihmisiä yhdenvertaisesti
- Peruspalvelujen saatavuus tasapuolisesti kaikille
- Nopea reagointi
- Yhdenvertainen kohtelu
- Inhimillinen yhdenvertainen kohtelu – koulutukset viranomaisille
- Laadukkaat yhdenvertaiset palvelut
- Pitää olla poliittisesti riippumaton
- Ei saa mennä mukaan syrjiviin tunteisiin/ennakkoluuloihin (tunnepuheeseen)
- Luoda foorumeja keskustelulle
- Keskustelualustojen luominen
- Verkostojen rakentaminen ja fasilitointi / rakenteiden luominen
- Yhteistyö eri toimijoiden kanssa
- Viranomaisyhteistyö- lainsäädännön tunteminen
- Viranomaisten välinen yhteistyö kotouttamisprosessissa, -suunnitelmissa
- Kotouttamisohjelma -> verkoston kokoonpano
- Syrjivien rakenteiden poistaminen
- Asennekasvatus ja viranomaisten asenne tärkeää
- Asenneilmapiiriin vaikuttaminen
- Työntekijöiden kouluttaminen (osaavat järkevästi hallita keskustelua)
- Myönteisen asenneilmapiirin luominen ja säilyttäminen
- Löytää ratkaisuja tulevaisuuden eteen
- Tilanteen turvaaminen (verbaalisesti ja fyysisesti)
- Laittaa selkeästi raja vihapuheella
- Pitää noudattaa kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia
- Lakien edistäminen ja valvominen /pakolaisten vastaanottaminen
- Oikeuksien valvominen, lainrikkojen seuraaminen, syrjinnän tunnistaminen
- Faktojen esiintuominen, ei tunneperäistä suhdetta
- Faktaperäinen oikea tieto (myös dialogin muodossa)
- Kuntalaisten mukaan ottaminen keskusteluun
- Asiallisen kokonais kuvan antaminen tilanteesta – dialogi
- Kouluttaminen – esim. opettajat
- Tiedottaminen (oikea faktapohjainen tieto)
- Totuudellinen ja järkevä tiedottaminen
- "Yhteisöille" tiedottaminen
- Kielenkäyttö (termistö: laitton vs. paperiton)
- Riittävä tiedonvälitys
- Viranomaisten viestinnän tulisi olla johdonmukaista ja asiallista (ei omia asenteita mukaan)
- Neutraalius
- Yksityisyyden suoja
- Tunnistaa roolinsa viranomaisena

Liite 2: Suositukset asuinalueiden turvallisuusasioita hoitaville väestöryhmien välisten jännitteiden käsittelyyn eli dialogia mahdollistavien rakenteiden luomiseen (työpaja 2)

Suosituksien asuinalueiden turvallisuusasioita hoitaville väestöryhmien välisten jännitteiden käsittelyyn eli dialogia mahdollistavien rakenteiden luomiseen

Yhteiskunnan jakautuminen, vastakkainasettelu, sosiaaliset jännitteet, vihapuheet, provokaatiot ja väkivalta rapauttavat luottamusta ja ihmisten välisiä suhteita. Polarisoituminen on kehä, jossa edellä mainitut ilmiöt kiihdyttävät toinen toisiaan. Niitä voidaan purkaa kestäväällä tavalla ainoastaan tekemällä tavoitteellista työtä ja käymällä vuoropuhelua luottamuksen ja toimivien sosiaalisten suhteiden luomiseksi, ylläpitämiseksi ja palauttamiseksi.

Kun asuinalueilla näkyy ilmiö, joka uhkaa kärjistyä tai on jo kärjistynyt, Naapurussovittelun keskus suosittelee aina osapuolten ja avainhenkilöiden välistä, mahdollisimman nopeasti käynnistettävää dialogia. Dialogi vaatii tiettyä osaamista: mikä tahansa keskustelu ei ole dialogia. Sen valmisteleminen vie aikaa. Joskus ulkopuolinen, neutraaliksi koettu sovittelija on tarpeen. Dialogin avaaminen nopeasti voi kuitenkin leikata siivet tilanteen kärjistymiseltä.

Viranomaiset ovat konfliktitilanteessa tiukan tarkkailun alla: kun osapuolten edustajat pyytävät apua, heidän on tärkeä tulla kuulluksi ja ymmärretyksi viranomaisten toimesta. Muuten on vaarana, että hyvääkin tarkoittavat reaktiot ja toimet kärjistyvät konfliktia entisestään.

Naapurussovittelun keskuksen yhteisösovittelun prosessi on yksinkertainen:

